

Memòria de la intervenció
arqueològica al carrer
d'Espronceda, 146-152. Oliva Artès.
Refugi núm. 882

Barcelona (Barcelonès)

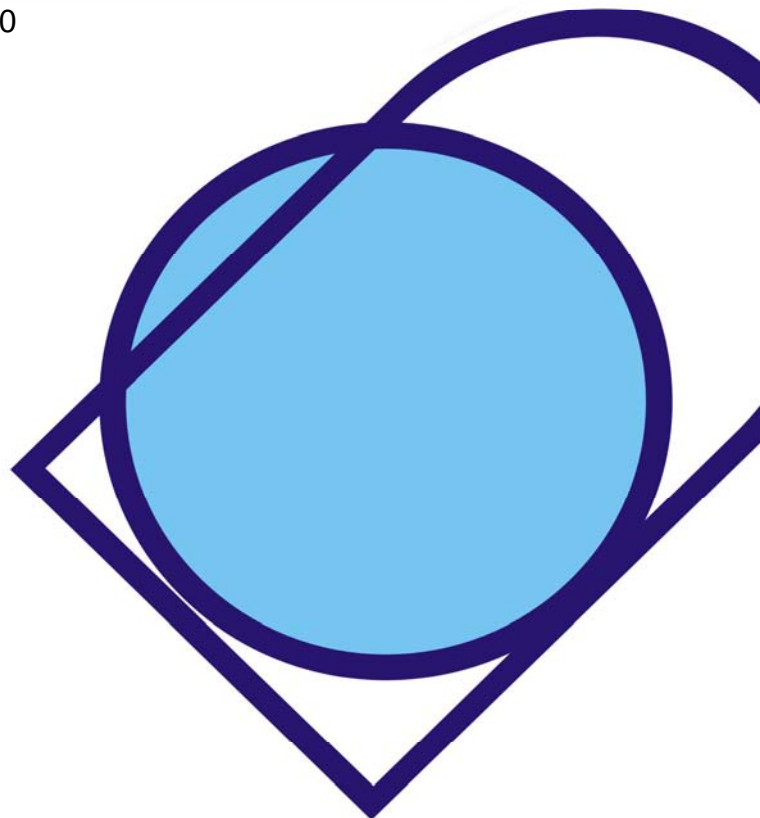
Codi MUHBA: 066/10
Expedient: 437 K121 NB 2010-1-5509

Dates de la intervenció: Maig de 2010

Autor:

Emiliano Hinojo García

Data de lliurament: Juny de 2010

ÍNDEX

1. Introducció	2
1.1. Motivació de la intervenció.....	2
2. Situació geogràfica i context geològic.....	4
3. Marc històric general.....	7
3.1. Els bombardejos sobre Barcelona i Gavà durant la Guerra Civil.....	7
3.2. La reacció de les autoritats i de la població civil: La Defensa Passiva i la construcció de Refugis Antiaeris.....	11
4. Metodologia de treball.....	16
5. Descripció dels treballs i resultats obtinguts	18
5.1. Estudi documental del refugi.....	18
5.2. Sondejors. Localització i documentació del refugi.....	21
6. Conclusions	30
7. Bibliografia	32

Annex 1

Planimetria

Annex 2

Fitxes Unitats estratigràfiques

Annex 3

Inventari fotogràfic

1. INTRODUCCIÓ

Aquesta memòria presenta els resultats i les conclusions de la intervenció arqueològica realitzada al carrer d'Espronceda, 146-152 (antiga fàbrica Oliva Artés) de la ciutat de Barcelona (Barcelonès), entre els dies 25 i 27 de maig de 2010 (**codi 006/10**).

Els treballs han consistit fonamentalment en l'excavació d'un total de 3 sondejos o cates realitzades a diferents punts del solar amb l'objectiu de confirmar l'existència física del refugi antiaeri de la Guerra Civil núm. 882. D'altra banda, un cop localitzat, s'havia d'iniciar un estudi de camp i documental per determinar la seva extensió, estat de conservació, morfologia, tècnica constructiva, materials emprats i elements singulars.

La intervenció es va efectuar tal i com es disposa a l'autorització de la Direcció General de Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya (Expedient 437 K121 NB 2010-1-5509), segons el procediment establert en l'article 14 i següents del Decret 78/2002, de 5 de març de 2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic.

Les tasques arqueològiques han estat realitzades per l'empresa CODEX - Arqueologia i Patrimoni, sota la direcció de l'arqueòleg Emiliano Hinojo García. El finançament ha anat a càrrec de la promotora de les obres, l'INSTITUT DE CULTURA DE BARCELONA.

El projecte d'intervenció i la supervisió dels treballs han estat realitzats pel Servei d'Arqueologia Urbana del Museu d'Història de Barcelona.

1.1. MOTIVACIÓ DE LA INTERVENCIÓ

Els treballs s'emmarquen en la fase prèvia del procés de rehabilitació de l'antiga fàbrica d'Oliva Artés. Aquest projecte contempla la construcció d'una nau de serveis adossada a una part de l'edifici que s'ha conservat. En el lloc on

es vol construir aquesta nau, amb planta soterrani, hi havia hagut el refugi núm. 882. Per tant, aquest solar s'inclou en una Zona d'Interès Arqueològic, per la qual cosa qualsevol intervenció en el subsòl ha d'estar condicionada a una Intervenció Arqueològica preventiva prèvia a la realització de les obres, d'acord amb la normativa municipal i general en matèria patrimonial.

2. SITUACIÓ GEOGRÀFICA I CONTEXT GEOLÒGIC

El refugi antiaeri núm. 882 es situa a l'antiga fàbrica Oliva Artés, concretament a l'exterior de l'edifici principal o taller del carrer Pere IV, que encara es manté dempeus. Actualment la fàbrica es localitza a l'interior del Parc del Centre del Poble Nou, al districte de Sant Martí de Barcelona.

Segons les fonts orals, el refugi es situaria per sota de l'edifici de serveis. Es tracta d'una nau de planta rectangular paral·lela al taller de Pere IV i separada d'aquest per un pati longitudinal. En el pati hi havia una escala que connectava les dues edificacions i donava accés a les plantes superiors i, tot sembla indicar, que també al refugi antiaeri.

Les coordenades UTM són: X-433334,8 Y-4584598. L'alçada sobre el nivell del mar és d'uns 4 m, segons fonts del Departament d'Urbanisme de l'Ajuntament de Barcelona. Li correspon el número 1007972-001 de la fitxa cadastral de la Ciutat.

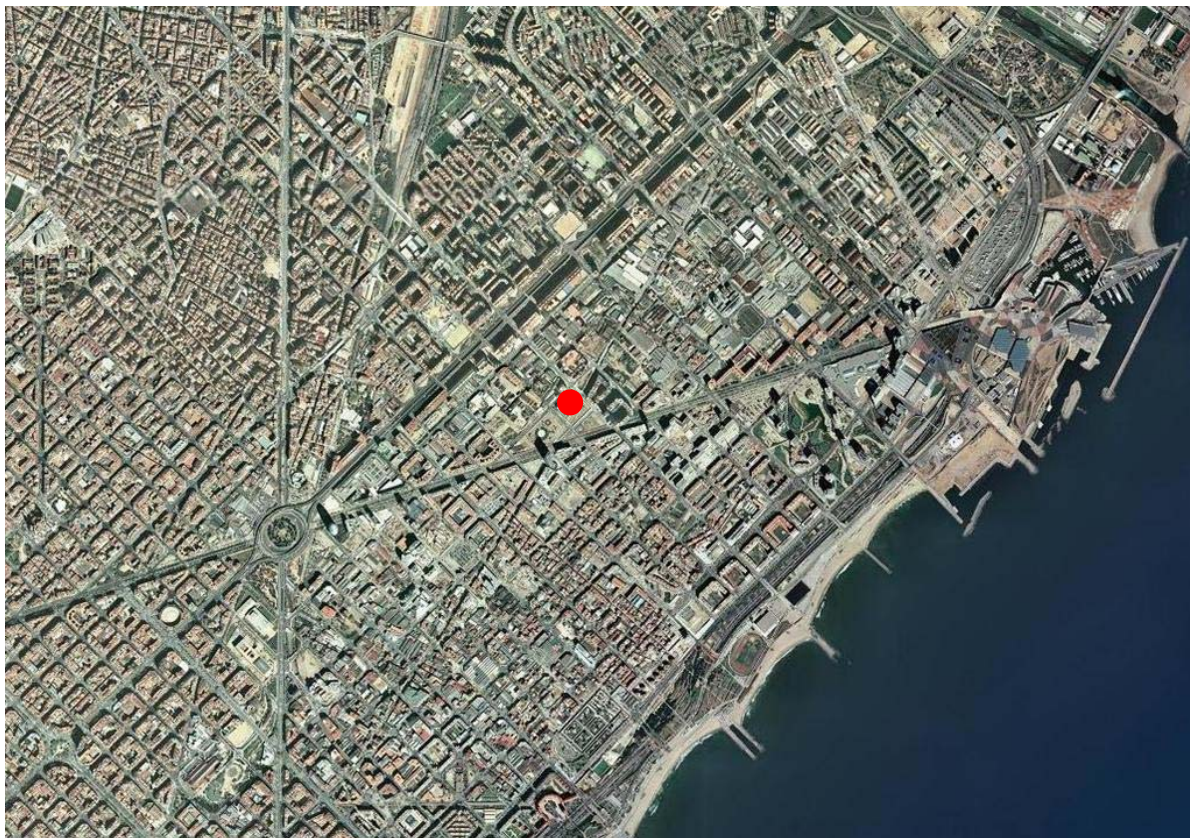

Fig.1. Localització del solar on es troba el refugi

Fig.2. Localització del solar on es troba el refugi.

La ciutat de Barcelona es situa entre els deltes dels rius Besos i Llobregat, ocupant la planícia o plataforma suaument inclinada cap al mar Mediterrani, que enllaça progressivament cap al nord-est amb el vessant marítim de la Serra de Collserola, on es troba el Tibidabo com el punt més alt (512 m). El relleu del Pla de Barcelona es veu alterat en dues grans zones: d'una banda, pels turons situats entre Horta i Sarrià (turó de la Peira, turó de la Rovira, el Carmel, la Creueta, el Putxet i Monterols). D'altra banda, al costat marí al sud de la ciutat, s'alça la muntanya de Montjuïc (189 m), acompanyada per una sèrie d'elevacions menors, algunes d'elles gairebé desaparegudes per la progressiva urbanització de la ciutat.

Barcelona presenta una notable varietat de litologies al seu subsòl, conflueixen roques i sòls de diversa edat i origen geològic. A nivell general, se situa geològicament en una depressió formada a causa de l'extensió neògena del marge occidental del mar Catalano-Balear. El subsòl de Barcelona està

constituït per un substrat pre-quaternari, que comprèn els massissos de Collserola i els serrats de la Rovira; els sediments miocens de Montjuïc i de Barcelona, i les margues i sorres pliocenes, recobert per formacions d'edat quaternària, integrades per la planícia de *peudemont* del Pla de Barcelona i els deltes dels rius Besòs i Llobregat (Ventayol, 2002).

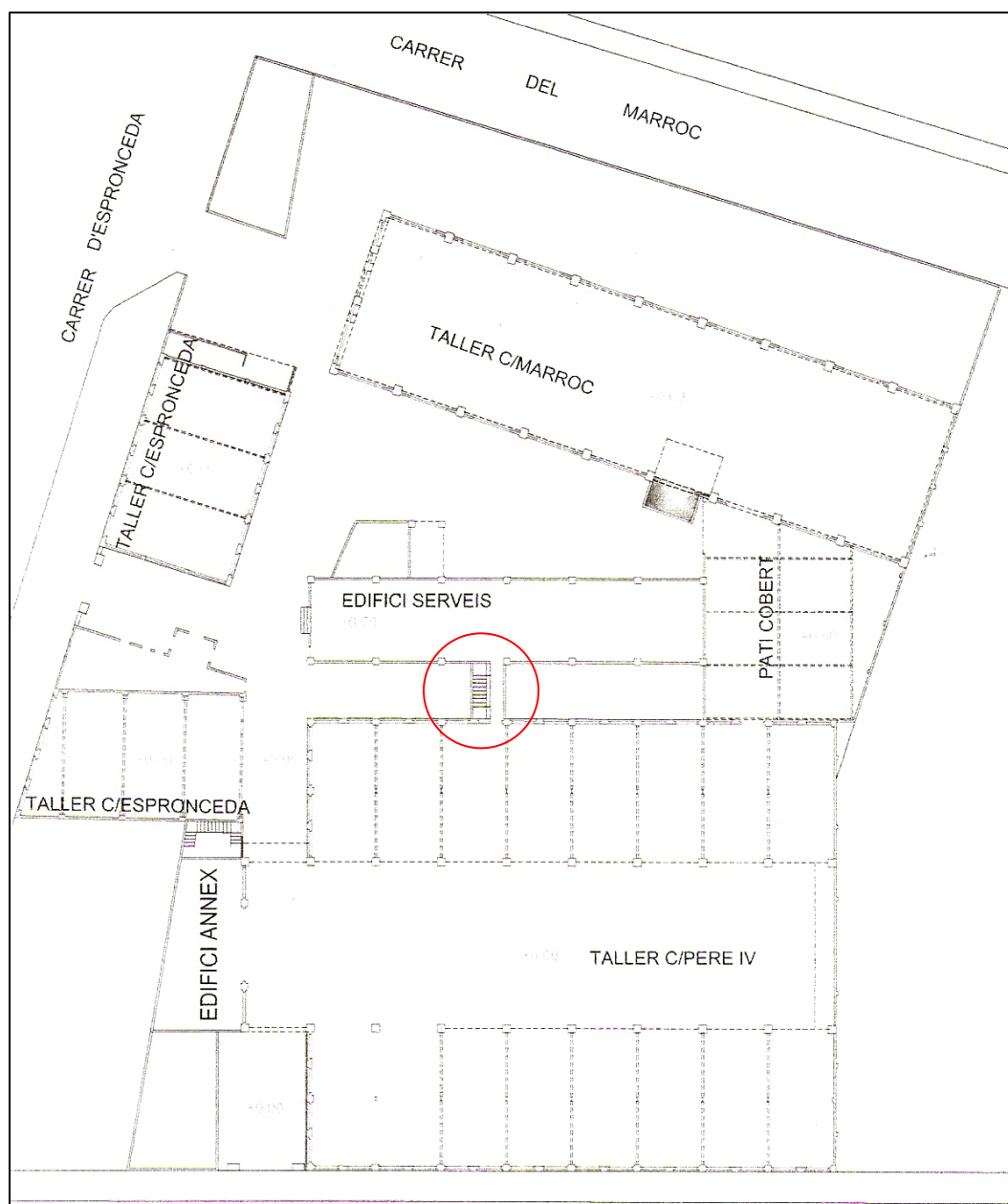

Fig. 3. Possible ubicació de l'escala d'accés al refugi (BASSEGODA, 2003)

3. MARC HISTÒRIC GENERAL¹

3.1. Els bombardejos sobre Barcelona durant la Guerra Civil

La matinada del diumenge del 19 de juliol del 1936 una part de la guarnició de Barcelona va sortir sublevada de les seves casernes, d'acord amb les instruccions que des de Pamplona havia donat el general Emilio Moral. La població ja coneixia l'aixecament de les guarnicions del *Protectorat del Marroc* realitzat el dia anterior. Els militants d'acció de la CNT-FAI i d'altres organitzacions d'esquerra, davant d'aquests fets, vigilaven dia i nit els moviments de les casernes. La revolta militar la va dirigir el general M. Goded, però el pla d'acció va ser obra d'un grup de joves oficials de la "*Unión Militar Española*" (UME), el més actiu dels quals era el capità L. López Varela, que comptaven amb l'ajut de civils d'extrema dreta, falangistes i carlins de "*Renovación Española*".

Els sublevats no van aconseguir cap dels objectius previstos ja que van ser vençuts amb relativa facilitat. Van ser seguits, vigilats i detinguts per les forces d'ordre públic de la Generalitat i grups d'obriers armats.

La reacció popular contra l'aixecament va ser molt àmplia i des de la nit del 18 de juliol les organitzacions obreres estaven alerta i vigilant les casernes. Quan els aixecats sortien, la matinada del 19, les sirenes de les fàbriques i dels vaixells del port no pararen de sonar. Milers de militants i d'espontanis s'anaven concentrant per lluitar contra els sublevats. Posteriorment, davant aquests fets el poble indignat pels esdeveniments va assaltar les casernes, incendiar convents i esglésies i perseguiren a tots els representants o seguidors dels ideals de l'aixecament militar.

---

¹ La realització de l'estudi del marc històric general s'ha fet en base a les publicacions de J.Villaroya 'Els bombardeigs de Barcelona durant la Guerra Civil (1936-1939)' i de J.Pujadó 'Oblits de reraguarda: els refugis antiaeris a Barcelona (1936-1939)'.

Així doncs, la victòria de la Generalitat i dels voluntaris armats a Barcelona va produir la fi de l'alçament a Catalunya. A nivell econòmic la producció catalana va disminuir considerablement provocant en la nova economia un resultat desastrós, i les matèries primeres començaren a escassejar. Però no va ser fins l'inici dels bombardeigs que la població catalana, i especialment la barcelonina, va sentir els horrors de la guerra d'una manera directa.

Els bombardejos de la ciutat de Barcelona al llarg de la guerra van tenir diferents motivacions. D'una banda, van servir com a camp de proves i tècniques per a l'aviació italiana que després utilitzarien en el transcurs de la II Guerra Mundial. Els atacs aeris indiscriminats sobre la població civil són el primer exemple a la història d'un nou model de guerra, que consistia en atacar una població a la rera guarda per aconseguir la desmoralització i forçar la seva rendició. Psicològicament desmuntava la moral de la gent que lluitava al front, en saber que la família podia morir sense que ells poguessin fer res. Per a la gent de la rera guarda creava un sentiment de terror al tenir la guerra a casa seva i la incertesa de no saber ni quan ni on es podria trobar la mort. Va ser una experiència traumàtica i desoladora va provocar en les seves víctimes una forma de reacció particular.

Els primers atacs rebuts van ser per mar, a principis del mes de novembre del 1936, encara que van passar desapercibuts per a la població ja que van caure lluny de les costes. Més tard, el 18 de gener de 1937 i el 9 i 10 de febrer van tornar atacar però gairebé no van arribar ni a les platges. La sensació de veritable perill no es va succeir fins que el 13 de febrer del 37, es va produir el primer bombardeig directe sobre la ciutat. Es tracta d'un dels atacs més recordats per la població catalana, d'una banda per la sorpresa d'un atac no esperat i d'altra per la sensació de tenir la guerra a la pròpia casa.

L'atac mar-terra provenia dels canons del creuer italià 'Eugenio di Savoia',² i no del buc nacional 'Canarias' com en un primer moment es va pensar i l'objectiu era esfondrar la fàbrica de material bèl·lic *Elizalde*³, situada entre els

---

² Creuer de la VII Divisió Naval Italiana, en servei del 36 al 47, 186 m d'eslora, 578 tripulants .

³ Es fabricaven motors per l'aviació.

carrers de Bailén, Còrsega, Rosselló i el Passeig de Sant Joan, però les bombes van caure en zones habitades del barri de Gràcia i la Diagonal. El resultat fou un total de 18 morts i les primeres destrosses a més d'una sensació generalitzada de por i indignació per part de la població. Després de vuit mesos de guerra on Barcelona havia viscut el conflicte des de la distància, a partir d'aquell moment la població civil podia ser atacada com a part d'una estratègia militar. Des d'aquest primer bombardeig naval i fins la fi de la guerra, a Barcelona van morir en atacs aeris i navals 2.500 persones⁴, va haver-hi 22.000 ferits i en el global de Catalunya van morir unes 5.000 persones. Uns 2.000 edificis van ser total o parcialment derruïts, i els danys materials i psicològics que van provocar són impossibles de quantificar. Els bombardejos generaven impotència i desconcert entre la població i les autoritats, ja que els atacs es succeïen sense previ avís, (els radars encara no s'havien inventat), i en pocs minuts grans zones podien ser devastades, la qual cosa sumia la gent en un estat d'ansietat i amb la necessitat de buscar refugi en llocs protegits, com ara soterranis o la xarxa de ferrocarrils i metro.

La majoria dels bombardejos que va patir la ciutat de Barcelona provenien de l'aire, causats per l'aviació legionària italiana amb base a Mallorca des del 1937 i, també, per la *Legió Còndor* i la franquista, tot i que en menor mesura. Les illes balears, que van caure just a l'inici de la guerra, estaven situades de forma estratègica per atacar les costes catalanes i valencianes. Atac rera atac, es van anar depurant tècniques i armament, es van llençar artefactes incendiaris i es va començar a investigar en primitives bombes de fragmentació. En els primers atacs aeris els llençaven bombes de 25 kg i cap a finals de la guerra es llançaven bombes de 500 kg.

A més d'aquest primer bombardeig, en el transcurs de l'any 1937 es van desenvolupar diferents atacs, on destaquen: l'atac aeri del 16 de març de 1937, que va afectar sobretot els barris de Poble Sec i la Barceloneta, amb un resultat de vuit morts i més de trenta ferits. El 18 d'abril de 1937, cinc morts i catorze ferits. El 29 de maig de 1937, set avions trimotors *Junkers*, van atacar la ciutat

---

⁴ Entre el 13 de Febrer de 1937 i el 24 de gener de 1939, Barcelona va patir 385 atacs, 180 dels quals al terme municipal, amb 1.903 impactes i un mil.lió de tones d'explosius.

matant seixanta-quatre persones i vuitanta-vuit ferits. El dia 1 d'octubre de 1937, l'aviació va atacar el Passeig Nacional⁵, amb el resultat de vuitanta-set morts.

L'any 1938 va ser el més mortífer de tota la guerra, el dia 1 de gener van morir seixanta persones en un atac sobre el casc antic. El bombardeig del 19 de gener del 1938 va causar la mort a cent-seixanta persones i més de dos-cents ferits, en els primers 20 dies de gener es produeixen més morts que en tot el 1937⁶. Aquest bombardeig va tenir una important repercussió sobre l'opinió pública internacional, però no va fer aturar el constant degoteig de víctimes a la ciutat. El dia trenta de gener, moren quaranta-dues persones, majoritàriament nens, refugiats a l'església de Sant Felip Neri.

Els atacs més sagnants i que van deixar més empremta es van produir el mes de març i són recordats per l'especial duresa, el més gran va ser el dia 17, quan l'aviació italiana va tocar un camió carregat amb trilita que es trobava a la Gran Via amb Balmes. Dues illes de cases van desaparèixer en una gran explosió que va portar a creure en l'existència d'un nou explosiu, que van denominar 'Aire líquid'. La imatge de l'explosió va ser immortalitzada per una fotografia feta pels propis aviadors italians. En aquells dies de març van morir la meitat de les víctimes comptabilitzades fins el moment.

Fig. 4. Explosió de la Gran Via.

---

⁵ Actualment Passeig de Joan de Borbó.

⁶ Van morir 268 persones

El 12 de maig un atac sobre el Poble Sec mata 35 persones i en fereix 139, el 16 de setembre una bomba cau a sobre del Mercat de la Barceloneta i mata quaranta-dues persones. El 23 de novembre, quaranta-quatre morts al centre, el 31 de desembre per acabar l'any tal i com havia començat, un atac aeri mata cinquanta persones al centre.

Els bombardejos es van aturar el 24 de gener del 1939, amb un atac sobre el port de Barcelona.

3.2. La reacció de les autoritats i de la població civil: La Defensa Passiva i la construcció de Refugis Antiaeris.

El 10 d'agost de l'any 1935 es va crear per *Decret un Comitè Nacional per la Defensa Passiva*, amb l'objectiu de prendre les mesures més adients per la defensa passiva de les poblacions en cas de conflicte armat. Aquest s'organitzava per comitès provincials i locals. Aquesta estructura va esdevenir el referent per a les *Juntes de Defensa Passiva Locals* al llarg de tota la guerra.

A Barcelona, davant de la possibilitat dels atacs aeris sobre la ciutat, a la tardor del 1936 es va crear el *Servei de Defensa Passiva Antiaèria*, dins de la *Comissió d'Urbanització i Obres de l'Ajuntament de Barcelona*, que fou presidida pel conseller regidor Manuel Muñoz Díez.

Aquesta institució, integrada per enginyers, arquitectes i altres tècnics, va encarregar-se de realitzar les primeres mesures preventives amb una important tasca de propaganda i informació sobre la necessitat i característiques que havien de tenir els refugis; control de les obres; inspeccions de baixos, soterranis, magatzems, estacions i túnels del metropolità i ferrocarril per l'adequació com a refugis; coordinació d'alarmes....

Aquest organisme va construir els primers refugis, 24 de tipus galeria de mina, edificats amb les típiques voltes catalanes, que s'havien de reaprofitar un cop finalitzés la guerra com a part del sistema de clavegueram. Aquests refugis

eren molt senzills i estaven mancats d'espais de caràcter higiènic i sanitari. El pressupost es situava al voltant dels dos milions de pessetes de l'època.

D'altra banda, també es va començar a treballar en la construcció de 5 refugis de tipus cel·lular, més ambiciosos i segurs, que permetien acollir un alt nombre de persones. A més, aquests espais estaven pensats per fer-los servir posteriorment com a pàrkings, banys públics, biblioteques, sales de lectura o espais per botigues. En aquest cas el pressupost va ser de cinc milions de pessetes.

A part dels primers refugis, es van habilitar les estacions i túnels dels ferrocarrils i el metro, així com els soterranis de les cases com a llocs on refugiar-se, a més a més es van instal·lar les primeres sirenes en els llocs més estratègics de la ciutat. Eren mesures preses per tal de fer front a atacs puntuals, amb pocs avions i sense la utilització d'armes químiques. El desenvolupament de la guerra, on es veia clar que no tindria una fi ràpida, va provocar la intensificació dels esforços en Defensa passiva.

Les noves experiències de guerra total portaren als ciutadans a fer noves estratègies per fer-los front: els refugis, la forma tangible d'aquella voluntat de supervivència física i anímica que el franquisme volia aniquilar, la concreció d'una identitat ciutadana fortificada per les dificultats' ⁷.

L'Ajuntament no podia cobrir totes les necessitats i molta gent es feien els seus propis refugis. El 9 juny del 1937 es va crear, per decret de la Generalitat, la *Junta de Defensa Passiva de Catalunya* (JDPC) destinada a l'organització i coordinació de les tasques a realitzar, per protegir la població civil dels bombardeigs, amb la supervisió de la construcció dels refugis i de les seves condicions tècniques, així com la utilització de les subvencions que s'atorgaven amb aquesta finalitat.

---

⁷ Extret del dossier de l'exposició 'Quan ploïen bombes' Ajuntament de Barcelona

El 11 d'agost de 1937, es va crear la *Junta Local de Defensa Passiva de Barcelona*, presidida per l'Alcalde ⁸. Les mesures de protecció de la Generalitat Republicana i de l'Ajuntament de Barcelona davant aquesta nova realitat es van improvisar a partir de l'aprenentatge que les autoritats anaven adquirint. Es van començar a construir refugis col·lectius més grans i resistents que els primers mesos de guerra, amb millors condicions de seguretat, ventilació, il·luminació i 'comoditat'.

L'anomenada 'defensa passiva' es va materialitzar en la construcció de més de 1400 refugis, encara que molts d'ells van ser iniciativa de grup de veïns o particulars, ja que l'acció de les autoritats i els recursos pressupostaris estaven molt limitats per les circumstàncies de la guerra. Les institucions republicanes van crear una àmplia xarxa de defensa contra els atacs aeris, conjuntament amb la iniciativa dels veïns. Sense l'acció voluntària dels veïns, activats en cada barri, no s'haurien pogut construir la xarxa de refugis de Barcelona. Una obra gegantina per salvar vides, que no tenia precedents. Es van facilitar arquitectes, enginyers i tècnics de l'Ajuntament per assessorar als veïns que construïen els seus propis refugis, a més de donar ajut material ⁹. No tots els refugis van poder ser inspeccionats pels tècnics de l'Ajuntament, ja que, en paraules del regidor Manuel Muñoz Díez, 'hi havia un individualisme dominant i és ben conegut que, sovint, l'individualisme tendeix a l'indisciplina' ¹⁰

En la majoria dels casos es va assessorar els veïns en la construcció de mines, es van inspeccionar, es va fer un cens i si era necessari s'exigia la correcció dels defectes.

L'experiència viscuda en els bombardejos de cases va desestimar el fet de refugiar-se en els soterranis de les cases, ja que l'ensorrament d'aquestes provocava, en molts casos, víctimes mortals.

---

⁸ En aquests moments era Hilari Salvadó i Castell (Juliol de 1937 – Gener de 1939).

⁹ Com ara travesses del ferrocarril, eines, pics, compressors, formigoneres, sacs terrers, corrent elèctric, pedra, morter, ferro, taulons i maons procedents dels magatzems municipals i dels convents i esglésies enderrocades. Defensa Passiva Antiaèria, la tasca de l'Ajuntament de Barcelona.

¹⁰ 'Defensa Passiva Antiaèria, la tasca de l'Ajuntament de Barcelona. Memòria feta pel conseller-regidor d'urbanització M. Muñoz Díez' pag.8

Es tractava d'una ciutat subterrània que funcionava en paral·lel a la urbe quotidiana, amb més de 1.455 km de túnels i que va crear noves realitats, costums i relacions personals, on s'havien de tenir em compte les alarmes, les mesures de seguretat, les tècniques de salvament i una nova dimensió col·lectiva de la convivència als refugis. La construcció de refugis, va ser un autèntic moviment veïnal, on es treballava constantment, s'aportaven eines, existia una infraestructura de menjars, cànirs d'aigua... i cadenes per treure cabassos de terra. Una tasca voluntària, col·lectiva i massiva, un sentiment comú: la por als bombardeigs i l'instint de supervivència.

La majoria dels refugis, sobretot els col·lectius, tenien bancs construïts d'obra, de fusta o pedra fixats a les parets, petites habitacions destinades a lavabos, canalitzacions d'aigua i espais encastats on guardaven farmacioles, reserves d'aigua, llums de mà... i altres elements de l'equip mínim recomanat. Alguns refugis també disposaven de corrent elèctric altern o grups electrògens amb els quals s'il·luminaven durant les apagades, encara que en un principi a la majoria s'havien instal·lats fanals de petroli, que no eren recomanables ja que consumien més oxigen. L'aire s'anava renovant gràcies als pous de ventilació, forats excavats verticalment per on primer s'extreien terres i que després, un cop acabats, permetien formar corrents d'aire interns. La majoria comptaven amb diverses entrades per facilitar un ràpid accés i una evacuació en cas d'enderrocament. Aquestes es construïen en forma de ziga-zaga per evitar que arribés la metralla de les bombes a l'interior del refugi.

Els refugis en galeria de mina, estaven recoberts amb formigó armat amb un paviment granític damunt una fundició de formigó en massa. En d'altres casos, si el terreny era prou ferm, podien no tenir cap protecció addicional, o com a molt, la construcció de murs laterals. Assolien una fondària de entre vuit i quinze metres i feien entre 1 i 1,60 m d'ample i entre 1,90 i 2,20 m. d'alt. Es troben exemples de refugis tant seguint el traçat dels carrers com en l'interior de les illes de cases.

Un cop finalitzada la guerra les noves autoritats van donar ordres de tapiar les portes i colmar amb terra molts dels refugis per evitar la seva utilització com a

amagatalls de persones o armament i, a més, van destruir gran part de la documentació existent.

4. METODOLOGIA DE TREBALL

La intervenció al refugi antiaeri núm. 882 de la fàbrica Oliva Artés ha consistit en un estudi documental del mateix i la realització d'un total de 3 sondejos per tal de localitzar-lo. L'equip de camp va estar format per un arqueòleg, dos oficials i un topògraf.

Com a resultat dels objectius plantejats en aquesta intervenció, és a dir, la localització i documentació del refugi antiaeri núm. 882, l' estudi s'ha basat principalment en dues fonts: la documentació arxivística i el treball arqueològic/arquitectònic de camp.

Pel que fa a les fonts arxivístiques, cal destacar que a nivell general la documentació existent es troba molt dispersa i és relativament escassa. Un cop finalitzada la Guerra Civil, tots dos bàndols es van preocupar de destruir tota la informació disponible, les institucions republicanes perquè no caiguessin en mans dels nacionals, i aquests per evitar que els refugis fossin utilitzats com a amagatalls de persones o armament.

Malgrat això, encara es poden trobar alguns llistats que indiquen la ubicació dels refugis antiaeris, i també còpies de documentació referent als projectes de construcció i manteniment. En el nostre cas, tota la informació procedeix del fons de l'Arxiu Històric del Poblenou (AHPN), l'Arxiu Municipal del Districte de Sant Martí (AMDSM) i, finalment, l'Arxiu Municipal Administratiu de Barcelona (AMAB), on també trobem documentació sobre altres refugis i els bombardejos que va partir la ciutat al llarg de la guerra.

Pel que fa a la segona font, s'han efectuat un total 3 sondejos per tal de localitzar la situació exacta del refugi. D'aquesta forma es pretenia documentar la seva morfologia, les tècniques constructives, materials emprats, elements singulars com els espais o armaris encastats, grafitis, instal·lacions... així com la comprovació de l'estat de conservació actual de l'estructura.

Un cop documentades les estructures aparegudes es va procedir al rebliment indefinit de les restes localitzades. Aquestes es van protegir amb geotèxtil i es van cobrir amb una capa terra.

Per aconseguir una documentació el més exhaustiva possible s'ha seguit el model proposat per E.C. Harris, assignant un número d'Unitat Estratigràfica (**UE**) a cadascun dels estrats, estructures o retalls/interestrats. La numeració d'aquestes UE s'ha establert seguint el número de cada sondeig, per exemple, en el sondeig 100 es van numerar les UE a partir del 101.

Així mateix es portà a terme el corresponent registre gràfic que consistí en la realització de plantes acotades de tota la intervenció i les seccions finals dels sondejors (amb cotes sobre metres sobre el nivell del mar –m s.n.m.-). També es realitzà l'aixecament topogràfic amb estació total que ha permès incloure la totalitat de les restes documentades, durant aquesta intervenció, dins de la trama urbana actual i antiga. Totes les restes trobades foren documentades també fotogràficament en format digital.

A la intervenció se li ha donat el codi **006/10**. Tot el material extret en aquesta intervenció estarà marcat amb aquestes sigles, juntament amb la UE a la qual correspon. Igualment les fotografies digitals portaran el mateix codi que la ceràmica i el número identificador d'inventari.

Finalment, les directrius a seguir en aquesta intervenció han estat donades pel Museu d'Història de Barcelona

5. DESCRIPCIÓ DELS TREBALLS I RESULTATS OBTINGUTS

A continuació passem a detallar els resultats obtinguts a partir de l'estudi documental i l'arqueològic realitzat *in situ*.

En primer lloc, pel que fa a les fonts arxivístiques, cal destacar que la quantitat de documents que es conserven del refugi antiaeri núm. 882 son molt escassos, tan sols trobem algunes referències en els llibres de comptabilitat del cost que va suposar per l'empresa Oliva Artés la seva construcció¹¹.

En aquest sentit, no s'ha localitzat cap tipus de representació gràfica del refugi, ja sigui del projecte o un cop construït, que permeti ubicar-lo, determinar la seva morfologia, característiques arquitectòniques o la quantitat de gent que podia albergar-hi.

5.1. ESTUDI DOCUMENTAL DEL REFUGI.

L'any 1880 Andreu Oliva Gallamí fundà una societat dedicada a la reparació, construcció i compra-venda de maquinària industrial que perdurà durant tres generacions. Inicialment el taller es localitzava a la carretera de Mataró núm. 342, actualment carrer Pere IV entre Bilbao i Marià Aguiló.

Als anys 20, concretament al 1924, el taller es trasllada al carrer Pere IV núm. 273. Aquest fet coincideix amb l'inici d'un període de creixement i expansió del negoci que es mantindrà fins l'esclat de la Guerra Civil. Durant els anys de la guerra la fàbrica Oliva Artés va reconvertir la seva producció cap a la fabricació de material armamentístic.

És en aquestes dates, entre setembre i desembre de 1937, quan es construeix un refugi antiaeri per protegir els treballadores de la fàbrica durant els bombardejos. Segons es desprèn de la documentació que encara es conserva

---

¹¹ -Libro diario de compras y ventas de Hijo y Yerno de Andrés Oliva. Tomo nº1 (AMDMSM)
-Libro mayor (Volum 2) (AMDMSM)

(Fig. 4), el cost total del refugi va ser de 69.999,15 pessetes, un import que es situa dintre de la mitjana dels refugis construïts pel *Servei de Defensa Passiva Antiaèria*. El finançament segurament va anar a càrrec de l'empresa, però desconeixem si en algun moment va rebre ajuda oficial.

MEMORIA

DE

Resum construcció "Refugi"			Ptas	ctms
Pta	Batlle	construcció	116.206	25
"	Plem	botines electrif.	3.150	00
"	Laboratori Bicme		485	00
"	Caixerolo		428	00
"	Corres		75	20
"	Riquial	Lampistres	50	00
"	Bruixes	instal·lació	3.257	00
"	Mabruial		7.496	70
"	Costa (Josep)		7.154	00
"	Costa (Vicent)		686	00
"	Carbó		500	00
"	Siemens	(motor)	505	00
Total			69.999	15

Fig. 5. Resum del cost del refugi antiaeri núm. 882 (AHPN)

Es va realitzar un pagament pel constructor del refugi, Joaquim Batlle, que oscil·la entre els 46.206,25 i 48.997 pessetes, segons el document. Sense que s'especifiquin els materials emprats al resum del cost del refugi o al Llibre Major, segurament van ser formigó armat, ciment i maons. Mentre que el formigó es feia servir pels murs perimetrals i el sostre (per la seva resistència mecànica que augmenta amb el pas del temps), els maons, rajoles i ciment ràpid s'utilitzaren en la construcció dels accessos i pous de ventilació.

La tècnica constructiva emprada en la realització d'aquest refugi va ser força similar a la gran majoria. En primer lloc, els murs es realitzaren mitjançant la tècnica de l'encofrat: primer s'excavaven les rases o trinxeres de fonamentació que es revestien amb fustes o llistons i, posteriorment, s'omplien de formigó. Un cop havia pres el formigó, s'anava extraient les terres fins formar la galeria principal.

Un cop construïts els murs, es feia la volta o sostre mitjançant la mateixa tècnica emprada en els túnels del metro de Barcelona. En lloc de la típica volta catalana de maons, l'estructura es construïa amb formigó armat. Es tracta d'un material barat molt consistent que resisteix grans pressions d'aigua, altes i baixes temperatures, fregaments, compressions i xocs.

Primerament, sobre els murs perimetrals es feia un encofrat amb llistons de fusta. A continuació es col·locava l'armadura de ferro i s'omplia de formigó de portland mitjançant un compressor (com a mínim un metre de gruix). Un cop havia pres el formigó ja es podien enretirar els llistons de fusta. Amb aquesta tècnica no calia fer un túnel massa profund ni cobrir l'exterior amb terra per tal d'amortir el possible impacte d'una bomba.

D'altra banda, a partir de les despeses que va generar la construcció del refugi, també podem deduir que aquest presentava una sèrie de serveis o instal·lacions bàsiques. En aquest sentit, el refugi disposava d'una instal·lació elèctrica efectuada per Mariano Brujas (3.259 pts) i, també, d'acumuladors o bateries elèctriques amb els quals s'il·luminaven durant les apagades (amb un cost de 3.150 pts). També observen que es va comprar una caldera per 500

pts, fet que planteja la possibilitat de l'existència d'un espai o àmbit destinat a instal·lacions sanitàries.

Com altres refugi també podria haver estat dotat de bancs construïts d'obra, de fusta o pedra fixats a les parets, espais encastats on guardaven farmacioles, reserves d'aigua, llums de mà... i altres elements de l'equip mínim recomanat.

Tenint en compte el tipus de construcció i la seva funció, aquest refugi hauria de disposar d'algun tipus de dispositiu per renovar l'aire. En altres projectes es poden observar pous de ventilació o forats excavats verticalment al sostre dels refugis, que permetien formar corrents d'aire interns.

Finalment, un cop finalitzada la guerra sembla que el refugi es va fer servir fins al seu tancament a finals des anys '70 com magatzem subterrani de la fàbrica. És en aquests darrers moments d'activitat que segurament per raons de seguretat i higiene es va inutilitzar o tapiar definitivament.

5.2. SONDEJOS. LOCALITZACIÓ I DOCUMENTACIÓ DEL REFUGI.

Com ja hem comentat anteriorment, segons les fonts orals el refugi es situava per sota d'una nau de serveis ubicada entre el cos principal de la fàbrica i les actuals dependències de la Guàrdia Urbana. L'accés es realitzava per una escala situada al pati longitudinal que separava les dues construccions.

Per tant, en primer lloc es va plantejar l'excavació d'un sondeig al costat de la façana on encara es conserva l'empremta d'aquesta escala, per tal de localitzar-ne l'entrada al refugi. A partir dels resultats obtinguts es va procedir a l'excavació de dos sondejors més per tal de comprovar la conservació o no del refugi i la seva extensió.

A continuació passem a descriure els treballs i els resultats obtinguts al llarg del procés d'excavació, especificant les mesures, situació i orientació de cada

sondeig. Seguidament es desenvoluparà la relació i descripció de les diferents unitats estratigràfiques documentades, amb la seva composició, relació entre elles i materials arqueològics apareguts, així com l'estat de conservació i la potència de les estructures arqueològiques.

5.2.1. SONDEIG 100

Aquest sondeig s'efectuà al costat oest de la fàbrica, just davant del mur de façana on en principi es situava l'entrada al refugi. En aquest indret es localitzava la caixa d'una escala projectada cap a l'exterior que connectava el cos principal de la fàbrica amb una nau de serveis i, a més, permetia l'accés al refugi.

Aquest sondeig presenta una orientació nord-est/sud-oest amb una longitud de 3'20 m, una amplada de 3,10 m i una fondària màxima de 2'60 m, a una cota inferior d'1'50 m s.n.m.

Seqüència estratigràfica

Primerament, es va enretirar el nivell superficial o de sauló (UE: 101) que, a una fondària d'uns 10 cm, cobria les restes d'un paviment de ciment (UE: 105). Aquest es trobava tallat i només es documentava just davant de la porta o entrada a la fàbrica, a la resta del sondeig apareixia un estrat d'anivellació compost d'argiles de color marró clar amb fragments de material constructiu i alguns blocs de pedra (UE: 102).

Per sota, a una cota de 3,40 m s.n.m., es va localitzar un nivell de reompliment format per un estrat heterogeni compost d'argiles i sorres de color marró fosc i textura solta (UE: 103). Barrejats amb el sediment hi havia restes de material constructiu (blocs de formigó, maons, fragments d'una canonada de ciment...), blocs de pedres de mitjanes i grans dimensions i materials contemporanis (plàstics, llaunes...).

Fig. 6. Vista general de les estructures localitzades al sondeig 100

Aquests nivells cobrien una sèrie d'estructures que, situades just davant de la porta, corresponen a les restes constructives de l'escala d'accés al refugi. En primer lloc, cal remarcar que aquestes es conservaven parcialment, ja que es trobaven escapçades i tallades a l'extrem oest pel retall UE: 104. Els murs que es situaven paral·lels entre si amb una orientació nord-oest/sud-est, mostraven les següents característiques:

-UE 106: aquest mur, localitzat a una cota de 3,40 m s.n.m., conservava una longitud d'1'15 m, una amplada de 0'55 m i una alçada d'1 m. Es tracta d'una obra realitzada amb formigó mitjançant la tècnica de l'encofrat, com ho demostra les empremtes dels taulons de fusta.

-UE 107: situat entremig dels altres murs, presentava una longitud de tan sols 0'70 m, una amplada de 0,31 i una alçada de 0'93 m. Com en el cas

anterior la tècnica constructiva era la mateixa. Entre aquest mur i el UE: 106 es conserva un nivell de preparació, a una cota de 3,71 m s.n.m., compost per una capa de morter de color groguenc (UE: 110).

Fig. 7. Detall del mur UE: 107 amb les empremtes de l'encofrat.

-UE 108: aquest mur presenta una longitud d'1'60 m, una amplada documentada de 0'35 m i una alçada d'1'10 m. Obrat amb formigó amb la tècnica de l'encofrat, destaca el fet que a la part inferior es conserven restes de tres graons molt malmesos (UE: 109).

-UE 111: darrera d'aquestes estructures trobem un canaló de ciment a una cota de 3,50 m s.n.m. Presentava la mateixa orientació que el mur de

façana de la fàbrica, amb una longitud documentada de 3,10 m i un diàmetre de 0,40 m. Tot sembla indicar que la instal·lació d'aquest servei es va efectuar en el mateix moment que es construï l'escala, ja que aquest travessa els murs perimetrals UE: 106 i UE: 108.

Fig. 8. Detall del mur UE: 108 i dels graons UE: 109.

Per sota d'aquestes estructures es va documentar el nivell geològic, a una cota que oscil·lava entre els 3 i 1,5 m s.n.m. Aquest, compost de sorres de platja, es trobava tallat per un gran retall (UE: 104) que, reomplert pel nivell UE: 103, també afectava a les estructures anteriorment descrites. Per tant, en aquest sondeig es va deduir que l'accés al refugi es va destruir, segurament en el moment que es va realitzar la demolició de la nau de serveis.

5.2.2. SONDEIG 200

El sondeig 200 es va realitzar al nord del sondeig 100. Amb una orientació nord-oest/sud-est, mesurava 3 m de longitud, 0'80 m d'amplada i assolía una fondària màxima d'1'70 m, a una cota inferior de 2,40 m s.n.m.

Davant dels resultats obtinguts al sondeig 100, l'objectiu principal d'aquesta rasa fou la localització d'alguna resta conservada del refugi, concretament del mur perimetral que en principi es situava al costat del mur de façana de la nau principal de la fàbrica.

Seqüència estratigràfica

En primer lloc, trobem el nivell superficial o sauló (UE: 201) i una capa o preparació de graves situada per sota (UE: 202). Aquesta última cobria un estrat d'argiles de color marró fosc amb força quantitat de fragments o restes de material constructiu i blocs de pedres de petites i mitjanes dimensions (UE: 203).

Sota aquesta anivellació, a una cota de 3,10 m s.n.m., aparegué una estructura o paret de maons amb la mateixa orientació que el mur de façana de la fàbrica (UE: 205). Les mides d'aquesta estructura eren 0'12 d'amplada i 0'70 cm d'alçada documentada. Relacionat amb aquesta, cap a l'oest, s'estenia una boçada o nivell detrític compost per un sediment de color negre (UE: 204).

A partir de la situació i tècnica constructiva d'aquesta estructura es descarta el fet que pugui estar relacionada amb la construcció del refugi. En principi en aquest punt s'hauria d'haver localitzat un mur perimetral que, com en el cas de l'escala, seria de formigó i amb una amplada i fondària considerable. Per tant, l'estructura documentada en aquest sondeig juntament amb el nivell detrític sembla que es relacionarien amb algun tipus de servei o desguàs d'aigües residuals de la fàbrica. De totes formes, tenint en compte el tipus d'intervenció, no podem determinar si es tracta d'una construcció anterior, coetània o posterior al refugi antiaeri.

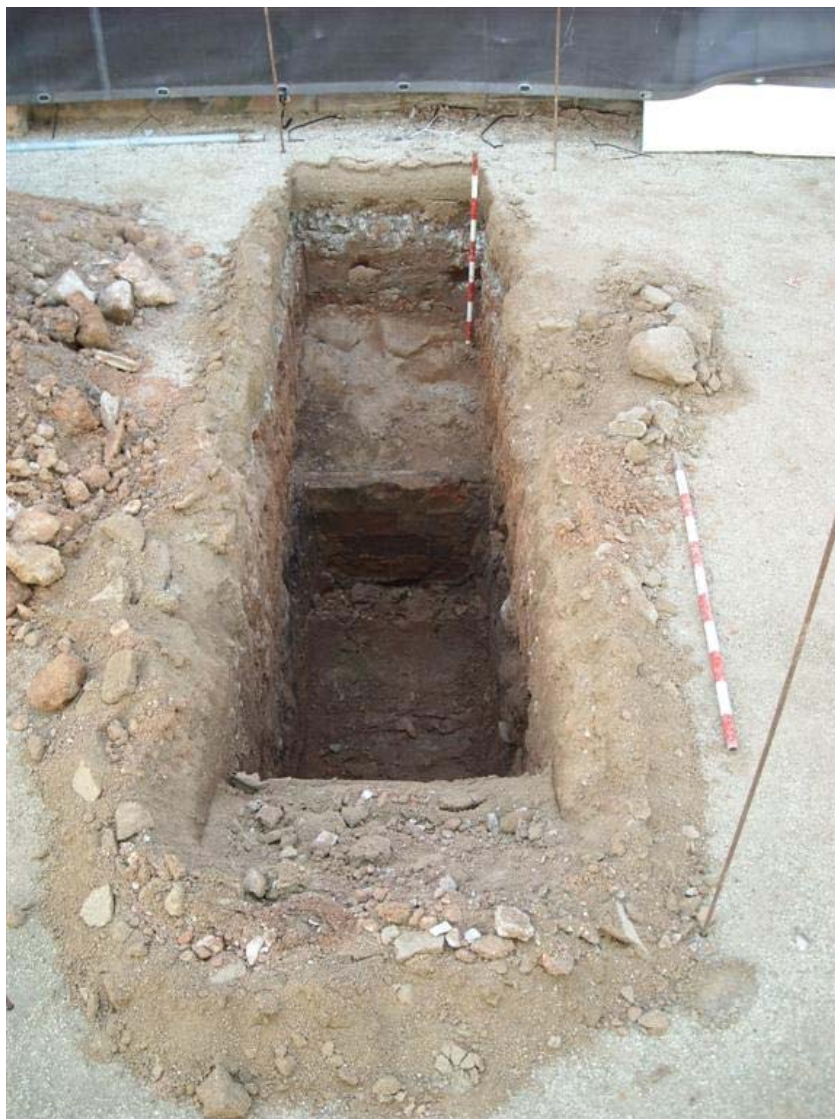

Fig. 9. Vista general del sondeig 200.

Finalment, sota el nivell detrític, es va excavar una nova anivellació formada per unes argiles de color marró clar amb gran quantitat de restes orgàniques carbonitzades i sense cap tipus de material (UE: 206). Aquest, localitzat a una cota de 3,10 m s.n.m., cobria el darrer nivell documentat al sondeig, compost de sorres de platja (UE: 207). En aquest punt, a una fondària d'1'70 m respecte al nivell de circulació actual, es van donar per finalitzats els treballs, sense haver pogut documentar cap evidència o resta relacionada amb el refugi.

5.2.3. SONDEIG 300

Aquest darrer sondeig, efectuat a pocs metres de distància del sondeig 100 i del mur de façana de la fàbrica, es situava a la part central del refugi, segons les hipòtesis plantejades sobre la seva ubicació. L'excavació de la rasa hauria de permetre la localització del sostre del refugi o, en cas que no es conservés, del seu paviment o nivell de circulació.

Presentava una orientació nord-est/sud-oest i mesurava 6'2 m de longitud, 0'80 m d'amplada i assolía una fondària màxima de 3'20 m, a una cota inferior de 0,90 m s.n.m.

Seqüència estratigràfica

Sota la capa superficial de sauló (UE: 301), que es trobava delimitada per una capa aïllant de geotèxtil, aparegué un estrat format per argiles de color marró amb blocs de pedres i algunes restes constructives (UE: 302). Per sota, a una cota de 3,40 m s.n.m., s'excavà un estrat d'anivellació format per argiles de color vermell molt compactades (UE: 303).

Un cop estreta aquesta anivellació, es va documentar un rebliment que consistia bàsicament en blocs de pedres i formigó i restes d'envans o basaments de maons barrejats amb terra de color marró fosc (UE: 304). L'estrat presentava una potència d'1'6 m, des d'una cota inicial de 2,50 m s.n.m. fins a una inferior de 0,90 m s.n.m. Finalment, en aquesta cota, aparegué el nivell de sorres de platja UE: 305.

Tot sembla indicar que al no documentar-se ni el sostre ni el terra o solera del refugi aquest actualment no es conserva i, per tant, el nivell de deixalles i runa procedeixen del mateix procés de demolició del refugi o de la nau que hi havia per sobre. Cal dir que en aquest nivell no s'ha detectat cap element o material relacionat amb l'ús original de l'estructura.

Fig. 10. Vista general del sondeig 300.

6. CONCLUSIONS

La troballa d'aquest tipus d'espais soterrats, com en molt altres casos, es deu a la casualitat i al record de la seva existència per part dels treballadors i veïns que el van fer servir. A diferència d'altres refugis, en el nostre cas no es coneixia del tot el seu traçat i accés, per aquest motiu, a banda d'un estudi documental, era necessària una intervenció arqueològica de sondeig per tal de localitzar-lo.

Els pocs documents o fonts escrites recuperats permeten datar la construcció del refugi entre setembre i desembre de 1938. Es tracta d'un projecte realitzat per encàrrec de l'empresa Oliva Artés, amb un cost total de 69.990,15 pessetes, per tal de protegir als seus treballadors durant els bombardejos. A partir de les despeses generades en la seva construcció es desprèn que aquest tenia una sèrie d'instal·lacions bàsiques, com per exemple acumuladors o bateries elèctriques per il·luminar el recinte durant les apagades o, d'altra banda, una caldera que podria indicar la presència d'un espai o àmbit destinat a instal·lacions sanitàries.

Cal dir que no s'ha localitzat cap tipus de plànol o representació gràfica del projecte original o de l'obra que ens informi sobre la seva morfologia i dimensions. Per tant, ha estat impossible determinar aspectes tant importants com per exemple la seva capacitat, tipus d'accés, existència de pous de ventilació, mobiliari...

Un cop finalitzada la guerra el refugi es continua utilitzant com a magatzem soterrat de la fàbrica. Finalment, a finals de la dècada dels '70, coincidint amb el tancament de la fàbrica, el refugi es tapia.

Els resultats dels sondejos realitzats on hipotèticament es situava el refugi han estat negatius en quant a la seva localització, ja que aquest fou destruït durant els treballs de desenrunament de la nau de serveis annexa al cos principal de la fàbrica. Només s'ha conservat parcialment tres murs que formaven part de la

caixa de l'escala d'accés. Aquestes restes, que es troben molt degradades, no permeten interpretar o deduir com es realitzava l'accés o entrada al refugi.

Tot l'espai que ocupava el refugi actualment es troba colgat per un estrat d'anivellació format d'argiles de color vermell molt compactades i per un farciment de terra amb restes de material constructiu de la mateixa estructura (blocs de ciment i formigó, maons...), així com materials contemporanis. La potència total d'aquests nivells i, per tant, del refugi és d'uns 2,50 m, és a dir des d'una cota inicial de 3,40 fins a 0,90 m s.n.m. A partir d'aquesta última cota apareix el terreny geològic, que en aquesta zona es caracteritza per la presència de sorres de platja.

Finalment, cal dir que en aquest tipus d'estructura defensiva cal destacar la innovació tecnològica que van significar davant d'un tipus de guerra inèdita fins aleshores on els atacs sobre la població civil, concretament a les ciutats situades a la rera guarda, es van realitzar per primera vegada. La seva eficàcia per salvar vides no es posa en dubte, així com la importància del moviment veïnal i associatiu que va suposar la construcció i manteniment d'aquests refugis.

El creixement urbanístic de la ciutat i la millora de les infraestructures de serveis han anat posant al descobert una realitat que, tot i coneguda, havia restat en l'oblit. Per tant, es necessari l'estudi d'aquestes estructures i la seva conservació, i no només per coincidències amb dades significatives com l'aniversari del començament de la guerra, sinó pel seu valor històric i patrimonial incalculable.

7. BIBLIOGRAFIA

-BASSEGODA I VILLAGRASA, G. (2003): Informe sobre l'immoble del carrer Pere IV, nº 273 i carrer d'Espronceda nº 148-150. Tallers Oliva-Artés. Inèdit. Barcelona.

-BESOLÍ MARTÍN, A. (2003): "Los refugios antiaéreos de Barcelona: pasado y presente de un patrimonio arcano", Revista Internacional de la Guerra Civil (1936-1939), Ebre, núm. 38, Barcelona, pp. 181-202.

-Defensa Passiva Antiaérea. Refugios. Instrucciones elementales para la protección contra los ataques aéreos con bombas explosivas e incendiarias (1937). Barcelona. Ajuntament de Barcelona.

-GALERA, M.; ROCA, F.; TARRAGÓ, S.: Atlas de Barcelona. Barcelona 1982.

-HINOJO GARCÍA, E. (2006): Informe de l'estudi del refugi antiaeri nº977 del Districte de Sant Andreu. Barcelona, Barcelonès. Inèdit. Museu d'Història de Barcelona.

-HUERTAS, J. M^a. (2005): Sota terra. Icària, nº 10. Arxiu Històric del Poblenou. Barcelona.

-MONTLLÓ I BOLART, J. (2004): "Testimonis arqueològics i patrimonials de la Guerra Civil a Catalunya", Mnemòsine, nº 1, Barcelona, pp. 35-48.

-MUÑOZ DÍEZ, M (1937): La tasca de l'Ajuntament de Barcelona. Ajuntament de Barcelona. Barcelona.

-PUJADÓ I PUIGDOMÈNECH, J. (1998): Oblits de reraguarda: els refugis antiaeris a Barcelona (1936-1939). Barcelona. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

-PUJADÓ I PUIGDOMÈNECH, J. (2006): Contra l'oblit. Els refugis antiaeris poble a poble. Barcelona. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

-Reglamento de Defensa Passiva (1937). Barcelona. Junta Local de Defensa Passiva de Barcelona.

-SOBrequès i CALLICÓ, J (1992.): Història de Barcelona. Ajuntament de Barcelona.

-V.V.A.A. (1995): Història de Barcelona. Enciclopèdia Catalana. Barcelona.

-VILLARROYA I FONT, J. (1981): Els bombardeigs de Barcelona durant la Guerra Civil (1936-1939). Barcelona. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

-VILLARROYA I FONT, J.; PUJADÓ I PUIGDOMÈNECH, J.; POWLES, V. (2002): El Refugi 307 i el Poble Sec. 1936-1939. Barcelona. Ajuntament de Barcelona-Districte de Sants-Montjuïc.

ARXIUS

Arxiu Municipal Administratiu de Barcelona (AMAB)

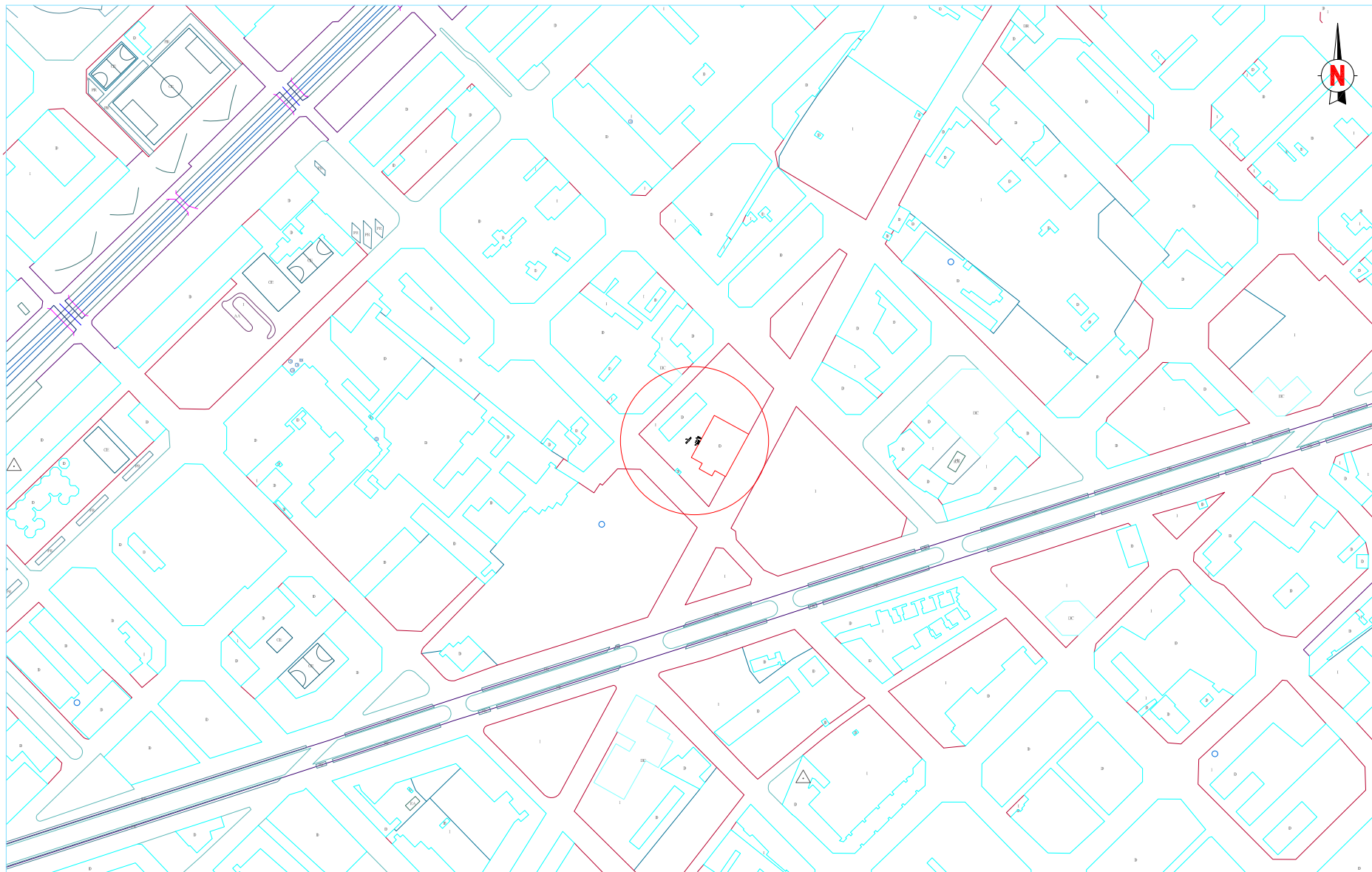
Arxiu Històric del Poblenou (AHPN)

Arxiu Municipal del Districte de Sant Martí (AMDMSM)

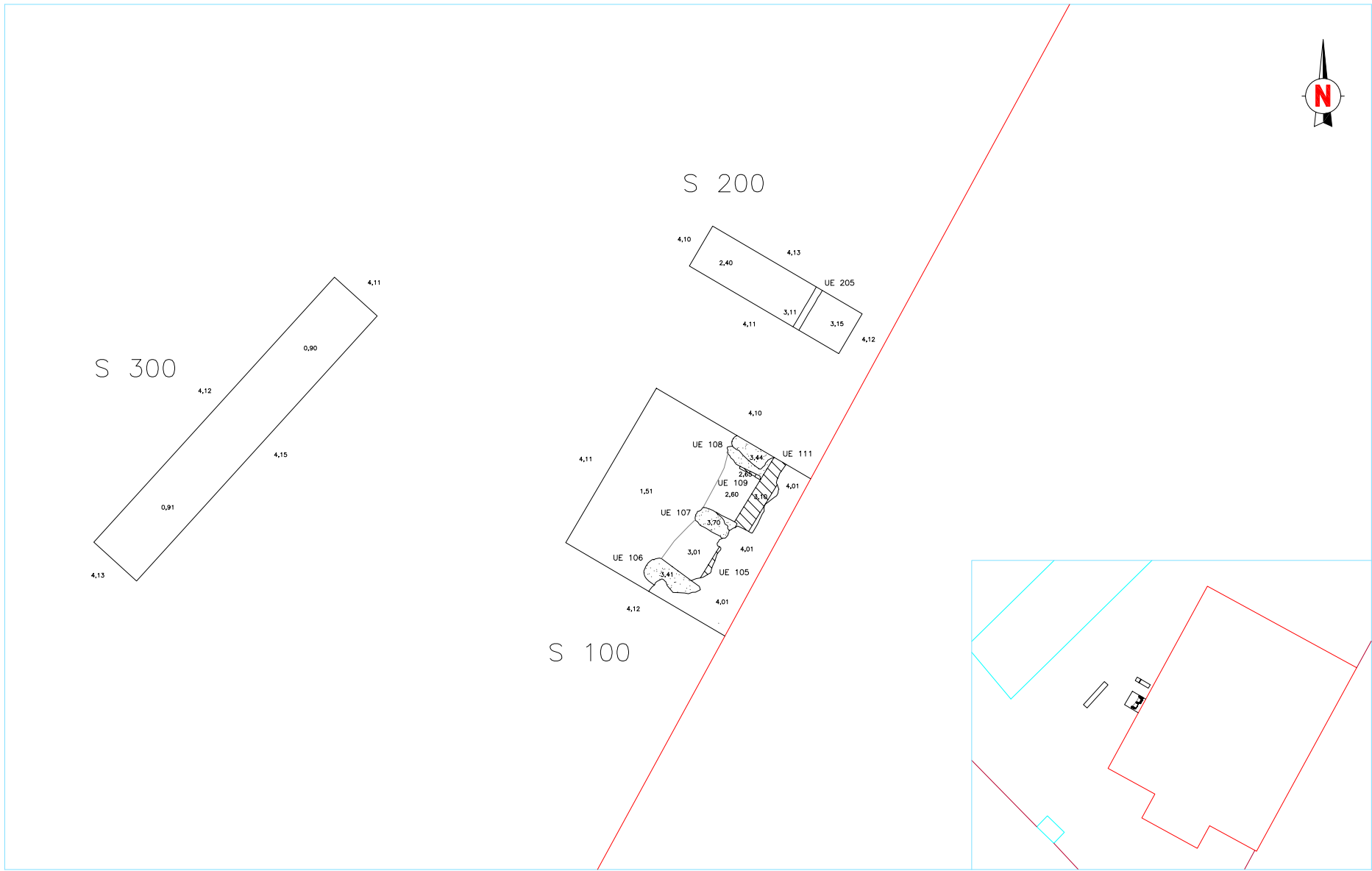
Annex 1

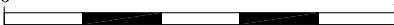
Planimetria

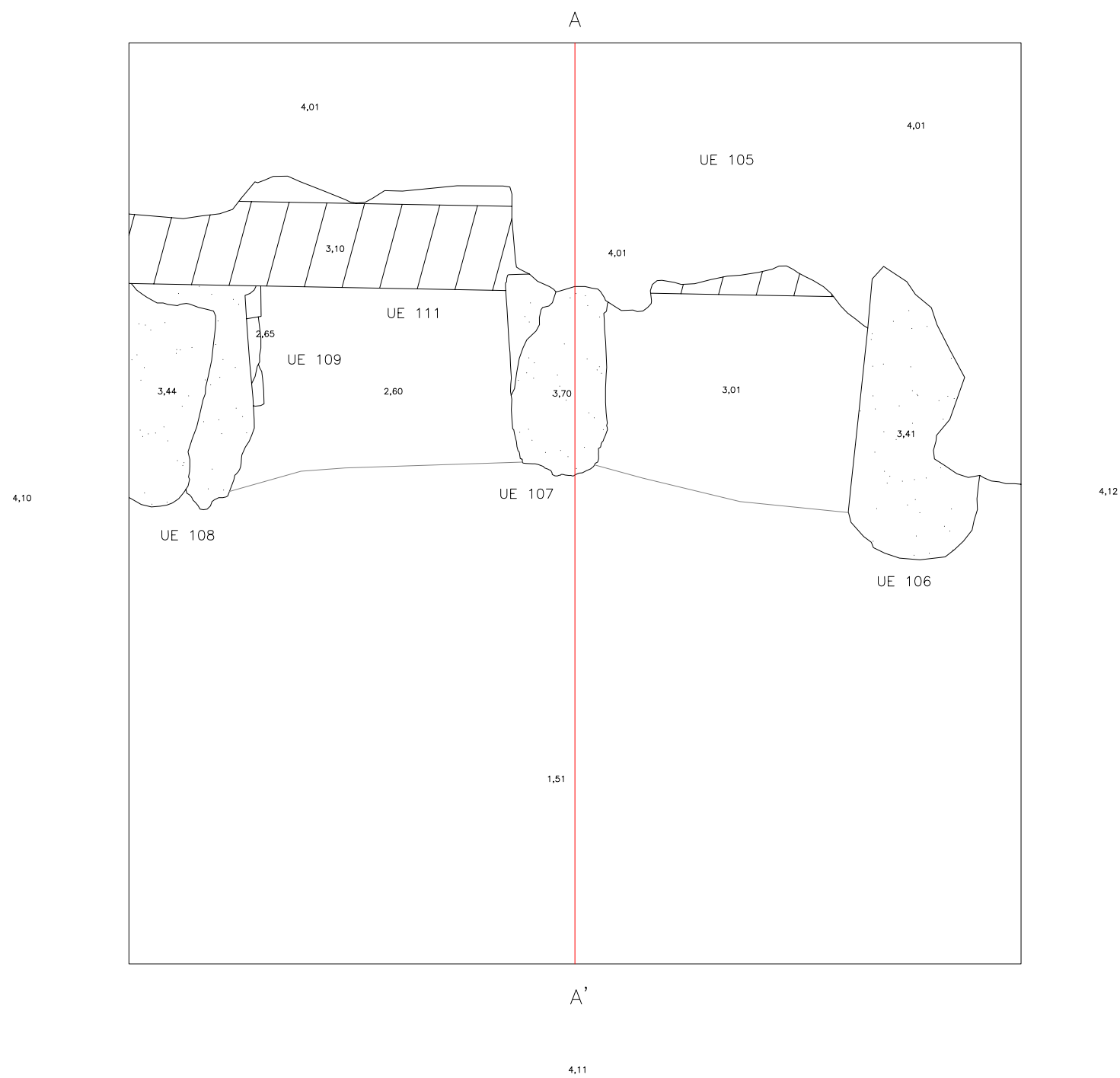
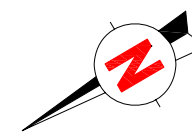
Núm.	Títol	UE	Escala
1	Planta situació fàbrica Oliva Artés		1/5000
2	Planta situació sondejós		1/100
3	Planta sondeig 100	106 107 109 108 105 111	1/20
4	Secció A-A' sondeig 100	101 102 103 107 112 111 105	1/20
5	Planta i secció B-B' del sondeig 200	201 202 203 204 205 206 207	1/20
6	Planta sondeig 300		1/20
7	Secció C-C' del sondeig 300	301 302 303 304 305	1/20

 CODEX ARQUEOLOGIA I PATRIMONI	INTERVENCIÓ Memòria de la intervenció arqueològica al c/ d'Espronceda, 146-152. Oliva Artés. Refugi núm. 882. Codi 006/10. Barcelona (Barcelonès)	NOM DEL PLÀNOL Planta situació	Núm. 1
	DIN A4 Escala: 1:5000	0 250	

 CODEX ARQUEOLOGIA I PATRIMONI	INTERVENCIÓ	NOM DEL PLÀNOL	Núm.
	Memòria de la intervenció arqueològica al c/ d'Espronceda, 146-152. Oliva Artés. Refugi núm. 882. Codi 006/10. Barcelona (Barcelonès)	Planta general situació sondejos	2
DIN A4 Escala: 1:100	0 1	Data: June 2010	

DIRECCIÓ ARQUEOLÒGICA

Emiliano Hinojo García

AUTORS

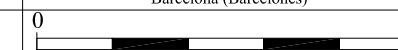
Francisco Palma- Francisco palma

DIN A3 Escala: 1:20

INTERVENCIÓ

Memòria de la intervenció arqueològica al c/ d'Espronceda,
146-152. Oliva Artés. Refugi núm. 882. Codi 006/10.
Barcelona (Barcelonès)

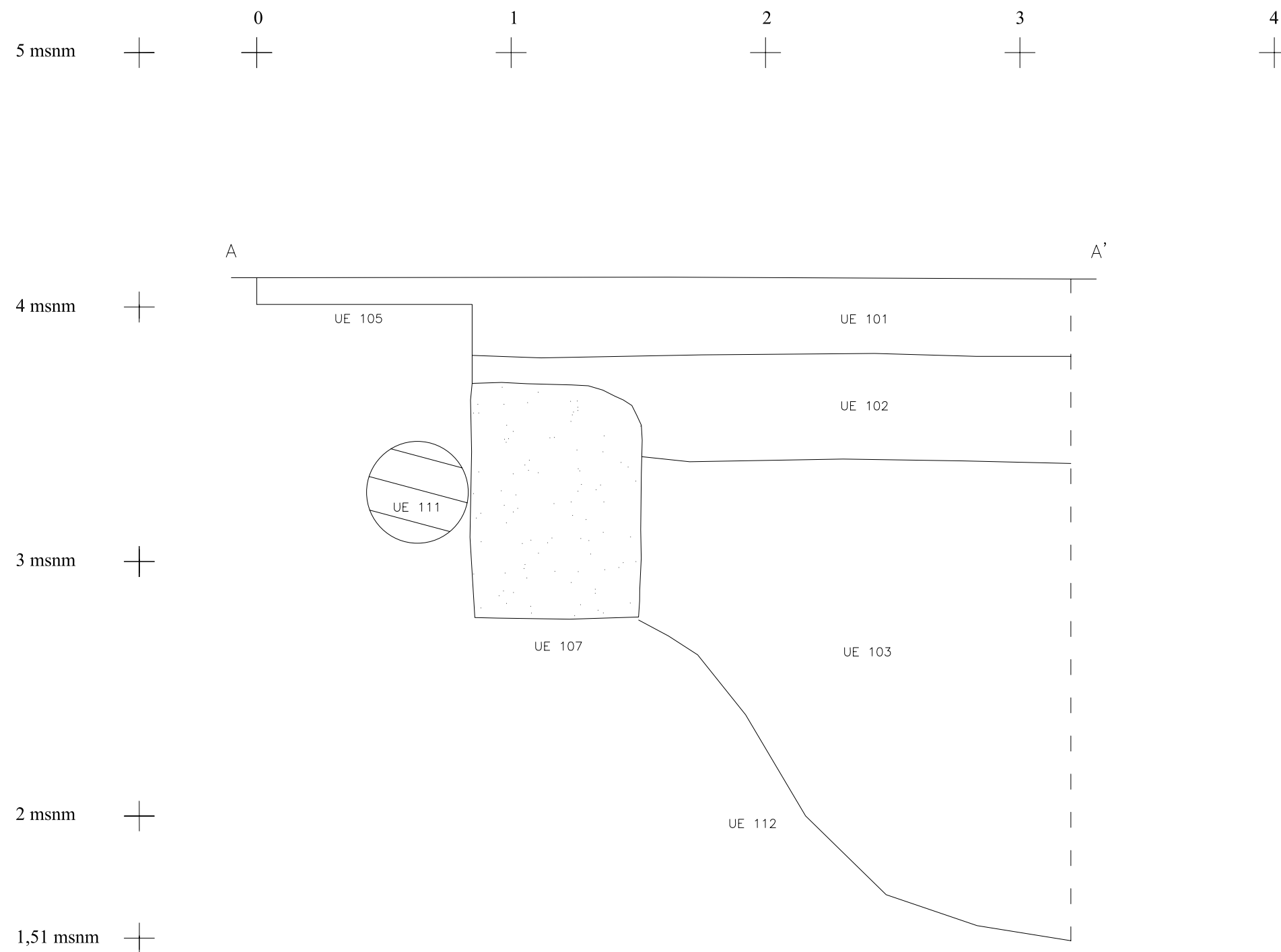
NOM DEL PLÀNOL

Planta sondeig 100

Data: Juny 2010

Núm.

3

DIRECCIÓ ARQUEOLÒGICA

Emiliano Hinojo García

AUTORS

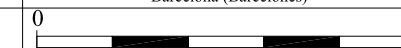
Emiliano Hinojo García

CODEX
ARQUEOLOGIA I PATRIMONI

DIN A3 Escala: 1:20

INTERVENCIÓ

Memòria de la intervenció arqueològica al c/ d'Espronceda,
146-152. Oliva Artés. Refugi núm. 882. Codi 006/10.
Barcelona (Barcelonès)

NOM DEL PLÀNOL

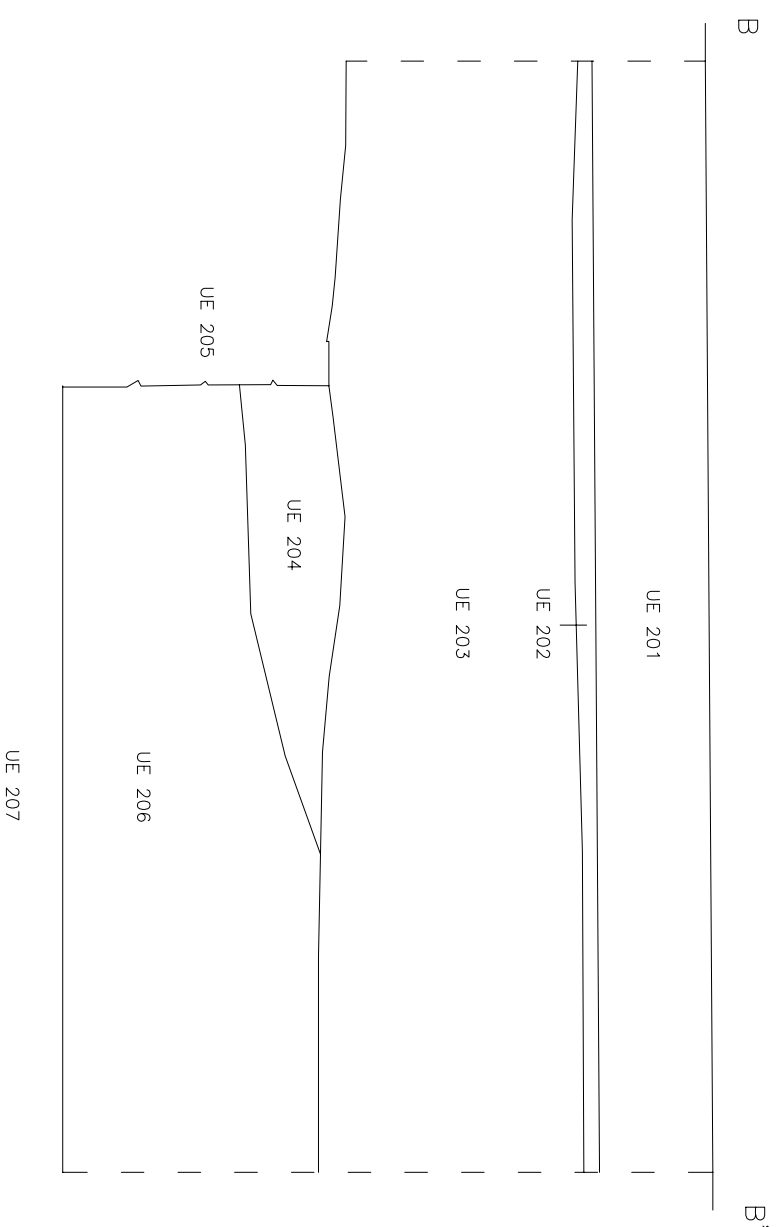
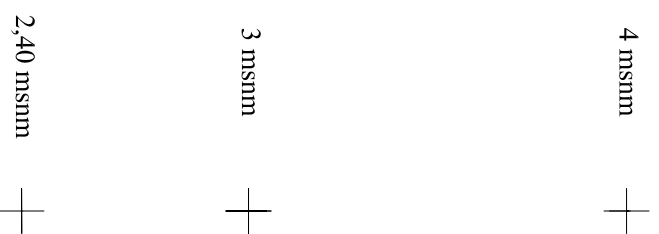
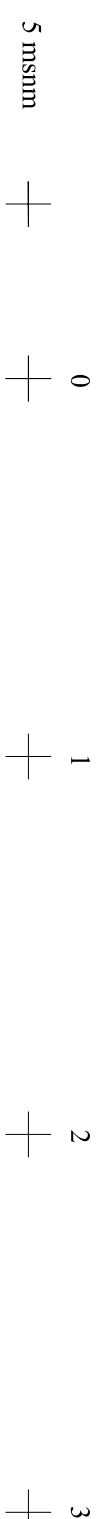
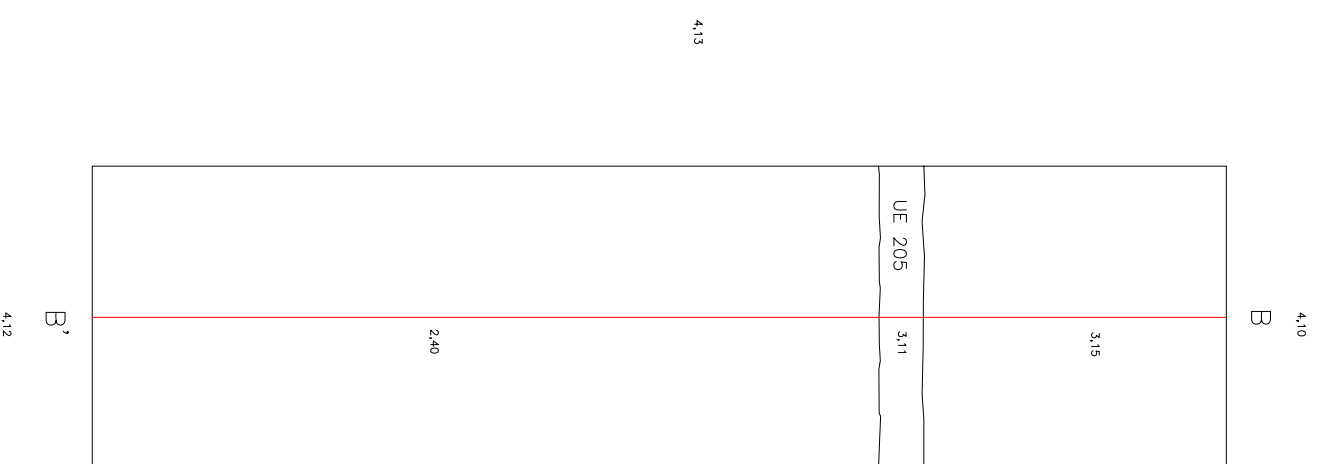
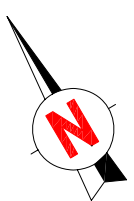
Secció A-A' sondeig 100

Data: Juny 2010

Núm.

4

DIRECCIÓ ARQUEOLÒGICA

Emiliano Hinojo García

AUTORS

Emiliano Hinojo García

OCODEX
ARQUEOLOGIA I PATRIMONI

INTERVENCIÓ
Memòria de la intervenció arqueològica al c/ d'Espronceda,
146-152, Oliba Arts, Refugi núm. 882, Codi 006/10,
Barcelona (Barcelona)

NOM DEL PLÀNOL

Planta i secció B-B'
sondeig 200

Núm.

5

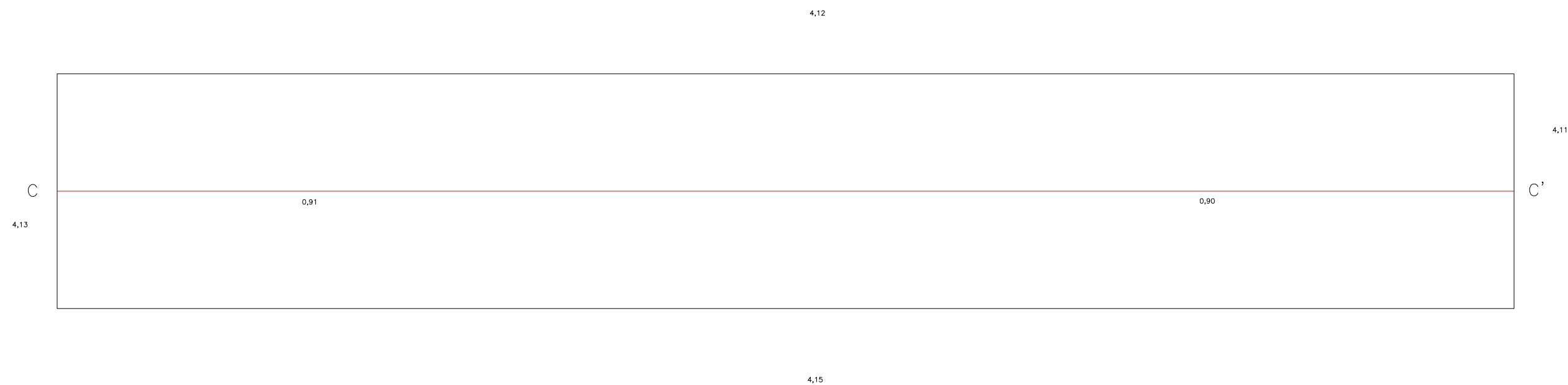
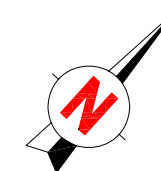
DIN A3

Escala: 1:20

0

Data: Juny 2010

DIRECCIÓ ARQUEOLÒGICA

Emiliano Hinojo García

AUTORS

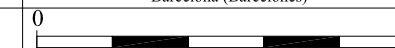
Emiliano Hinojo García

DIN A3 Escala: 1:20

INTERVENCIÓ

Memòria de la intervenció arqueològica al c/ d'Espronceda,
146-152. Oliva Artés. Refugi núm. 882. Codi 006/10.
Barcelona (Barcelonès)

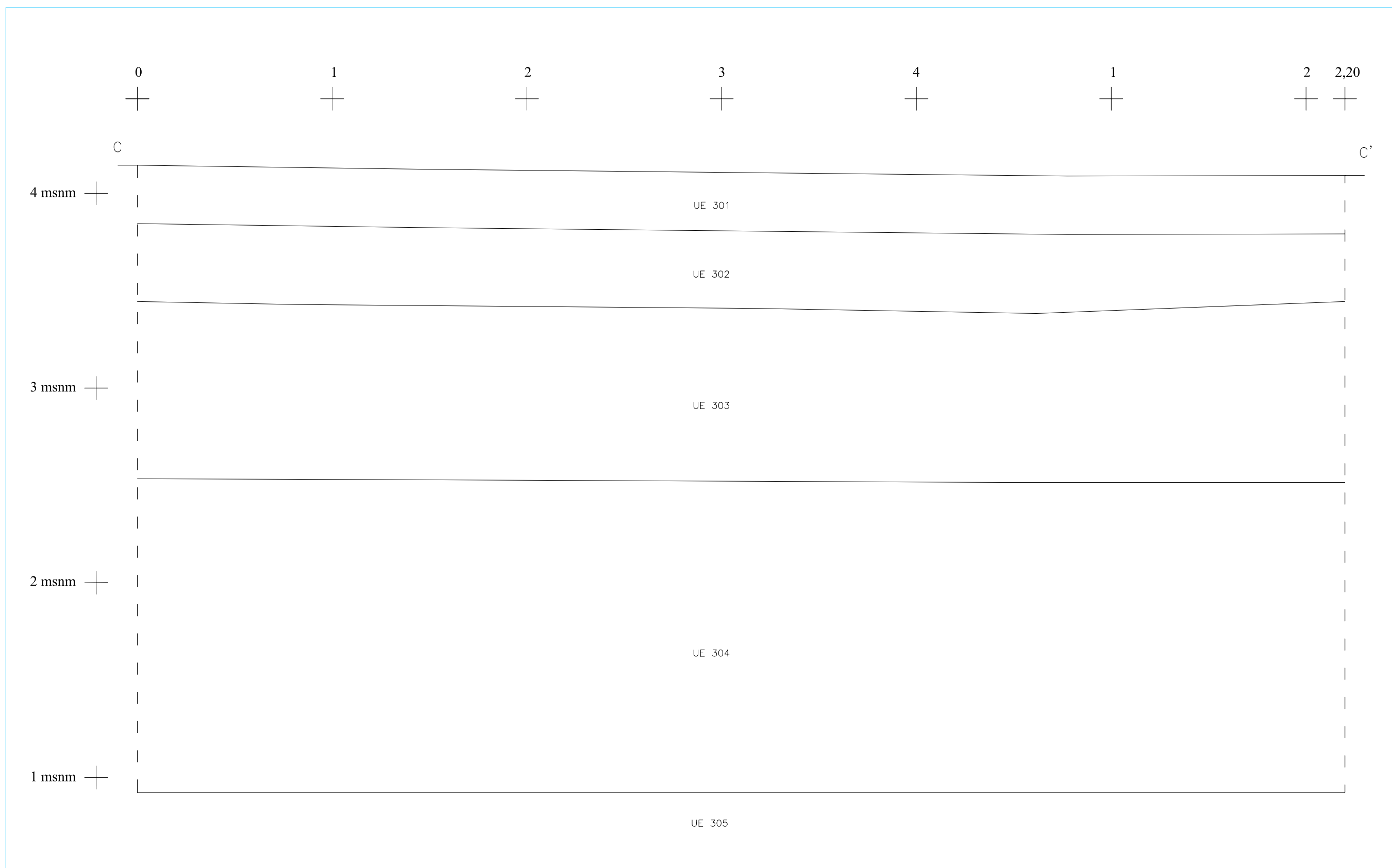
NOM DEL PLÀNOL

Planta sondeig 300

Data: Juny 2010

Núm.

6

DIRECCIÓ ARQUEOLÒGICA Emiliano Hinojo García	AUTORS Emiliano Hinojo García		INTERVENCIÓ Memòria de la intervenció arqueològica al c/ d'Espronceda, 146-152. Oliva Artés. Refugi núm. 882. Codi 006/10. Barcelona (Barcelonès)	NOM DEL PLÀNOL Secció C-C' sondeig 300	Núm. 7
			DIN A3 Escala: 1:20	0 1	

Annex 2

Fitxes Unitats Estratigràfiques

Definició UE Estrat	Textura 	Composició	Sector 100	Zona	UE 101
Relacions Físiques	Color	Geològica Sauló			Foto. Plan.
		Orgànica			4
		Artificial			
Igual a		Datació		Criteri datació	
Cobreix 102 105	Cobert per	Interpretació			
Farceix	Farcit per	Anivellació			
Talla	Tallat per	Observacions			
Es recolza	Se li recolza	Nivell superficial o de sauló. Presenta una potència d'uns 10 cm.			
Es lliura	Se li lliura	Afecció Si ☐ No ☐ Tipus			
		Cotes Superiors 4,11			
		Cotes Inferiors 3,80			

Definició UE Estrat	Textura Compacta	Composició	Sector 100	Zona	UE 102
Relacions Físiques	Color Marró Clar	Geològica Argila			Foto. Plan.
		Orgànica			4
		Artificial material Constructiu, pedres			
Igual a		Datació		Criteri datació	
Cobreix 103 106 107 108	Cobert per 101	Interpretació			
Farceix	Farcit per	Anivellació			
Talla	Tallat per	Observacions			
Es recolza	Se li recolza	Estrat d'anivellació compost d'argiles de color marró clar amb fragments de material constructiu i amb alguns blocs de pedres.			
Es lliura	Se li lliura	Afecció Si ☐ No ☐ Tipus			
		Cotes Superiors 3,80			
		Cotes Inferiors 3,40			

Definició UE Estrat	Textura Solta	Composició	Sector 100	Zona	UE 103
Relacions Físiques	Color Marró Fosc	Geològica Argila			Foto. Plan.
		Orgànica			4
		Artificial material Constructiu, pedres			
Igual a		Datació		Criteri datació	
Cobreix 106 107 108 109 110 111	Cobert per 102	Interpretació			
Farceix 104	Farcit per	Farciment			
Talla	Tallat per	Observacions			
Es recolza	Se li recolza	Nivell de reompliment format per un estrat heterogeni compost d'argiles i sorres de color marró fosc i textura solta. Barrejats amb el sediment hi havia restes de material constructiu, blocs de pedres de mitjanes i grans dimensions i materials contemporanis.			
Es lliura	Se li lliura	Afecció Si ☐ No ☐ Tipus			
		Cotes Superiors 3,40			
		Cotes Inferiors 1,50			

Definició UE Retall/Interestrat	Textura [ ]	Composició Geològica [ ] Orgànica [ ] Artificial [ ]	Sector 100	Zona [ ]	UE 104
Relacions Físiques	Color [ ]				Foto. Plan. 4
Igual a	Cobert per	Datació [ ]	Criteri datació [ ]		
Cobreix	Farcit per 103	Interpretació Destrucció			
Farceix	Tallat per 105 106 107 108 109 110	Observacions Retall relacionat amb la destrucció o demolició de la nau de serveis i el refugi antiaeri.			
Talla	Se li recolza	Afecció Si ☐ No ☐ Tipus [ ]			
Es recolza	Se li lliura	Cotes Superiors			
Es lliura		Cotes Inferiors			

Definició UE Estructura	Textura [ ]	Composició Geològica [ ] Orgànica [ ] Artificial [ ]	Sector 100	Zona [ ]	UE 105
Relacions Físiques	Color [ ]				Foto. Plan. 1 3 2 4 3 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14
Igual a	Cobert per 101	Datació [ ]	Criteri datació [ ]		
Cobreix	Farcit per	Interpretació Paviment			
Farceix	Tallat per 104	Observacions Restes d'un paviment de ciment que es trobava tallat i només es documentava just davant de la porta o entrada a la fàbrica,			
Talla	Se li recolza	Afecció Si ☐ No ☐ Tipus [ ]			
Es recolza 106 107 108	Se li lliura	Cotes Superiors 4			
Es lliura		Cotes Inferiors 3,90			

Definició UE Estructura	Textura [ ]	Composició Geològica [ ] Orgànica [ ] Artificial [ ]	Sector 100	Zona [ ]	UE 106
Relacions Físiques	Color [ ]				Foto. Plan. 1 3 2 3 5 6 7 8 11 13 14 19
Igual a	Cobert per 102 103	Datació [ ]	Criteri datació [ ]		
Cobreix	Farcit per	Interpretació Mur			
Farceix	Tallat per 104	Observacions Conservava una longitud d'1'15 m, una amplada de 0'55 m i una alçada d'1 m. Es tracta d'una obra realitzada amb formigó mitjançant la tècnica de l'encofrat, com ho demostra les empremtes dels taulons de fusta.			
Talla	Se li recolza 111	Afecció Si ☐ No ☐ Tipus [ ]			
Es recolza 112	Se li lliura	Cotes Superiors 3,40			
Es lliura		Cotes Inferiors 2,40			

Definició UE	Textura	Composició	Sector 100	Zona	UE 107
Estructura		Geològica			
Relacions Físiques	Color	Orgànica			Foto. Plan.
		Artificial			1
Igual a			Datació	Criteri datació	2
Cobreix	Cobert per	Interpretació			3
	102 103	Mur			4
Farceix	Farcit per	Observacions			5
		Situat entremig dels murs UE: 106 i UE: 108, Presentava una longitud de tan sols 0'70 m, una amplada de 0,31 i una alçada de 0'93 m. Obrat amb formigó mitjançant la tècnica de l'encofrat.			6
Talla	Tallat per	Afecció Si ☐ No ☐ Tipus			7
	104 111				8
Es recolza	Se li recolza	Cotes Superiors 3,70			9
112		Cotes Inferiors 2,78			10
Es lliura	Se li lliura				11
	110				12
					13
					14

Definició UE	Textura	Composició	Sector 100	Zona	UE 108
Estructura		Geològica			
Relacions Físiques	Color	Orgànica			Foto. Plan.
		Artificial			1
Igual a			Datació	Criteri datació	2
Cobreix	Cobert per	Interpretació			3
	102 103	Mur			5
Farceix	Farcit per	Observacions			6
		Presenta una longitud d'1'60 m, una amplada documentada de 0'35 m i una alçada d'1'10 m. Obrat amb formigó amb la tècnica de l'encofrat, destaca el fet que a la part inferior es conserven restes de tres graons molt malmesos (UE: 109).			7
Talla	Tallat per	Afecció Si ☐ No ☐ Tipus			8
	104				9
Es recolza	Se li recolza	Cotes Superiors 3,44			10
112	109 111	Cotes Inferiors 2,34			11
Es lliura	Se li lliura				12
					14
					15
					16

Definició UE	Textura	Composició	Sector 100	Zona	UE 109
Estructura		Geològica			
Relacions Físiques	Color	Orgànica			Foto. Plan.
		Artificial			7
Igual a			Datació	Criteri datació	8
Cobreix	Cobert per	Interpretació			9
	103	Graons			10
Farceix	Farcit per	Observacions			11
		Restes dels graons de l'escala. Situats a la part inferior del mur UE: 108 es conserven restes de tres graons molt malmesos.			12
Talla	Tallat per	Afecció Si ☐ No ☐ Tipus			14
	104				16
Es recolza	Se li recolza	Cotes Superiors 3,31			
108		Cotes Inferiors 2,49			
Es lliura	Se li lliura				

Definició UE Estrat	Textura Compacta	Composició	Sector 100	Zona	UE 110
Relacions Físiques	Color Groc	Geològica Grava	Orgànica	Artificial morter	Foto. Plan. 13 14
Igual a	Cobert per 112	Datació	Criteri datació	Interpretació Preparació de paviment	
Farceix	Farcit per	Observacions Entre aquest mur i el UE: 106 es conserva un nivell de preparació, a una cota de ... m s.n.m., compost per una capa de morter de color groguenc.			
Talla	Tallat per 104	Afecció Si ☐ No ☐	Tipus	Cotes Superiors 3,01	
Es recolza	Se li recolza	Cotes Inferiors 2,95			
Es lliura 106 107	Se li lliura				

Definició UE Estructura	Textura	Composició	Sector 100	Zona	UE 111
Relacions Físiques	Color	Geològica	Orgànica	Artificial	Foto. Plan. 1 3 2 4 3 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14
Igual a	Cobert per 103	Datació	Criteri datació	Interpretació Canalització	
Farceix	Farcit per	Observacions Darrera dels murs trobem un canaló de ciment amb la mateixa orientació que el mur de façana de la fàbrica. Presenta una longitud documentada de ... m i un diàmetre de ... m.			
Talla 107	Tallat per	Afecció Si ☐ No ☐	Tipus	Cotes Superiors 3,50	
Es recolza 108 109	Se li recolza	Cotes Inferiors			
Es lliura	Se li lliura				

Definició UE Estrat	Textura Solta	Composició	Sector 100	Zona	UE 112
Relacions Físiques	Color Marró Clar	Geològica Sorra	Orgànica	Artificial	Foto. Plan. 4 4
Igual a	Cobert per 110	Datació	Criteri datació	Interpretació Terreny geològic	
Farceix	Farcit per	Observacions Terreny geològic compost de sorres de platja.			
Talla	Tallat per 104	Afecció Si ☐ No ☐	Tipus	Cotes Superiors 2,86	
Es recolza	Se li recolza 106 107 108	Cotes Inferiors			
Es lliura	Se li lliura				

Definició UE	Textura	Composició	Sector 200	Zona	UE 201
Estrat		Geològica	Sauló		
Relacions Físiques	Color	Orgànica			Foto. Plan.
		Artificial			5
Igual a		Datació		Criteri datació	
Cobreix 202	Cobert per	Interpretació			
Farceix	Farcit per	Anivellació			
Talla	Tallat per	Observacions			
Es recolza	Se li recolza	Estrat superficial o de sauló.			
Es lliura	Se li lliura	Afecció Si ☐ No ☐ Tipus			
		Cotes Superiors	4,11		
		Cotes Inferiors	3,80		

Definició UE	Textura	Composició	Sector 200	Zona	UE 202
Estrat		Geològica	Grava		
Relacions Físiques	Color	Orgànica			Foto. Plan.
		Artificial			5
Igual a		Datació		Criteri datació	
Cobreix 203	Cobert per 201	Interpretació			
Farceix	Farcit per	Anivellació			
Talla	Tallat per	Observacions			
Es recolza	Se li recolza	Estrat d'anivellació compost de graves.			
Es lliura	Se li lliura	Afecció Si ☐ No ☐ Tipus			
		Cotes Superiors	3,80		
		Cotes Inferiors	3,70		

Definició UE	Textura	Composició	Sector 200	Zona	UE 203
Estrat	Compacta	Geològica	Argila		
Relacions Físiques	Color	Orgànica			Foto. Plan.
	Marró Fosc	Artificial	material Constructiu, pedres		5
Igual a		Datació		Criteri datació	
Cobreix 204 205 206	Cobert per 202	Interpretació			
Farceix	Farcit per	Anivellació			
Talla	Tallat per	Observacions			
Es recolza	Se li recolza	Estrat d'argiles de color marró fosc amb força quantitat de fragments o restes de material constructiu i blocs de pedres de petites i mitjanes dimensions.			
Es lliura	Se li lliura	Afecció Si ☐ No ☐ Tipus			
		Cotes Superiors	3,70		
		Cotes Inferiors	3,10		

Definició UE Estrat	Textura Solta	Composició	Sector 200	Zona	UE 204
Relacions Físiques	Color Negre	Geològica Argila	Orgànica Carbons	Artificial	Foto. Plan. 5
Igual a	Cobert per 206	Datació	Criteri datació	Interpretació Farciment	
Cobreix 206	Farcit per	Observacions boçada o nivell detrític compost per un sediment de color negre.			
Talla	Tallat per	Afecció Si ☐ No ☐ Tipus			
Es recolza	Se li recolza	Cotes Superiors 3,10			
Es lliura 205	Se li lliura	Cotes Inferiors 2,80			

Definició UE Estructura	Textura	Composició	Sector 200	Zona	UE 205
Relacions Físiques	Color	Geològica	Orgànica	Artificial	Foto. Plan. 24 25 26 27 28 5
Igual a	Cobert per 203 206	Datació	Criteri datació	Interpretació Mur	
Cobreix	Farcit per	Observacions Estructura o paret de maons amb la mateixa orientació que el mur de façana de la fàbrica, a ... m de distància d'aquest. Les mides d'aquesta estructura eren 0'12 d'amplada i 0'70 cm d'alçada documentada.			
Talla	Tallat per	Afecció Si ☐ No ☐ Tipus			
Es recolza	Se li recolza	Cotes Superiors 3,70			
Es lliura 204	Se li lliura	Cotes Inferiors 2,40			

Definició UE Estrat	Textura Compacta	Composició	Sector 200	Zona	UE 206
Relacions Físiques	Color Marró Clar	Geològica Argila	Orgànica Carbons	Artificial	Foto. Plan. 5
Igual a	Cobert per 205 207	Datació	Criteri datació	Interpretació Anivellació	
Cobreix 205 207	Farcit per	Observacions Estrat d'anivellació format per argiles de color marró clar amb gran quantitat de restes orgàniques carbonitzades i sense cap tipus de material.			
Talla	Tallat per	Afecció Si ☐ No ☐ Tipus			
Es recolza	Se li recolza	Cotes Superiors 3,70			
Es lliura	Se li lliura	Cotes Inferiors 2,40			

Definició UE Estrat	Textura Solta	Composició	Sector 200	Zona	UE 207
Relacions Físiques	Color Marró Clar	Geològica Sorra	Orgànica	Artificial	Foto. Plan. 27 5
Igual a	Cobert per 207	Datació		Criteri datació	
Cobreix	Farcit per	Interpretació Terreny geològic			
Farceix	Tallat per	Observacions Terreny geològic compost de sorres de platja.			
Talla	Se li recolza	Afecció Si ☐ No ☐ Tipus			
Es recolza	Se li lliura	Cotes Superiors 2,40			
		Cotes Inferiors			

Definició UE Estrat	Textura	Composició	Sector 300	Zona	UE 301
Relacions Físiques	Color	Geològica Sauló	Orgànica	Artificial	Foto. Plan. 31 7
Igual a	Cobert per 302	Datació		Criteri datació	
Cobreix	Farcit per	Interpretació Anivellació			
Farceix	Tallat per	Observacions Capa superficial de sauló.			
Talla	Se li recolza	Afecció Si ☐ No ☐ Tipus			
Es recolza	Se li lliura	Cotes Superiors 4,11			
		Cotes Inferiors 3,70			

Definició UE Estrat	Textura Compacta	Composició	Sector 300	Zona	UE 302
Relacions Físiques	Color Marró Clar	Geològica Argila	Orgànica	Artificial material Constructiu, pedres	Foto. Plan. 31 7
Igual a	Cobert per 303	Datació		Criteri datació	
Cobreix	Farcit per	Interpretació Anivellació			
Farceix	Tallat per	Observacions Estrat format per argiles de color marró amb blocs de pedres i algunes restes constructives			
Talla	Se li recolza	Afecció Si ☐ No ☐ Tipus			
Es recolza	Se li lliura	Cotes Superiors 3,70			
		Cotes Inferiors 3,40			

Definició UE Estrat	Textura Compacta	Composició	Sector 300	Zona	UE 303
Relacions Físiques	Color Vermellós	Geològica Argila	Orgànica	Artificial	Foto. Plan. 31 7
Igual a	Cobert per 304	Datació	Criteri datació	Interpretació Anivellació	
Cobreix 304	Farcit per	Observacions Estrat d'anivellació format per argiles de color vermell molt compactades.			
Farceix	Tallat per	Afecció Si ☐ No ☐ Tipus	Cotes Superiors 3,40	Cotes Inferiors 2,50	
Talla	Se li recolza				
Es recolza	Se li lliura				

Definició UE Estrat	Textura Solta	Composició	Sector 300	Zona	UE 304
Relacions Físiques	Color Marró Fosc	Geològica Argila	Orgànica	Artificial material Constructiu, pedres	Foto. Plan. 31 7
Igual a	Cobert per 305	Datació	Criteri datació	Interpretació Farciment	
Cobreix 305	Farcit per	Observacions Rebliment que consistia bàsicament en blocs de pedres i formigó i restes d'envans o basaments de maons barrejats amb terra de color marró fosc.			
Farceix	Tallat per	Afecció Si ☐ No ☐ Tipus	Cotes Superiors 2,50	Cotes Inferiors 0,90	
Talla	Se li recolza				
Es recolza	Se li lliura				

Definició UE Estrat	Textura Solta	Composició	Sector 300	Zona	UE 305
Relacions Físiques	Color Marró Clar	Geològica Sorra	Orgànica	Artificial	Foto. Plan. 29 7 30 31 32
Igual a	Cobert per 304	Datació	Criteri datació	Interpretació Terreny geològic	
Cobreix 304	Farcit per	Observacions Terreny geològic compost de sorres.			
Farceix	Tallat per	Afecció Si ☐ No ☐ Tipus	Cotes Superiors 0,90	Cotes Inferiors	
Talla	Se li recolza				
Es recolza	Se li lliura				

Annex 3

Inventari fotogràfic

Num.	Sector	UE
1	100	106 107 108 111 105
Vista general de les restes constructives de l'escala situada al sondeig 100. Vist des del nord-oest.		
2	100	106 107 108 111 105
Vista general de les restes constructives de l'escala situada al sondeig 100. Vist des del nord.		
3	100	106 107 108 111 105
Vista general de les restes constructives de l'escala situada al sondeig 100. Vist des de l'oest.		
4	100	104 112 107
Vista general del sondeig 100 un cop fianlitzat el procés d'excavació. Vist des de l'est.		
5	100	106 107 108 111 105
Vista general de les restes constructives de l'escala situada al sondeig 100. Vist des del nord-est.		
6	100	106 107 108 111 105
Vista general de les restes constructives de l'escala situada al sondeig 100. Vist des del sud-oest.		
7	100	106 107 108 109 111 105
Detall de les restes constructives de l'escala situada al sondeig 100. Vist des del sud-oest.		
8	100	106 107 108 109 111 105
Vista general de les restes constructives de l'escala situada al sondeig 100. Vist des del nord-est.		
9	100	107 108 109 111 105
Detall de les restes constructives de l'escala situada al sondeig 100. Vist des del nord-est.		
10	100	107 108 109 111 105
Vista general de les restes constructives de l'escala situada al sondeig 100. Vist des del nord.		
11	100	107 108 109 106 111 105
Vista general de les restes constructives de l'escala situada al sondeig 100. Vist des del nord-oest		
12	100	107 108 109 111 105
Detall de les restes constructives de l'escala situada al sondeig 100. Vist des del nord-oest		
13	100	106 107 110 111 105
Detall de les restes constructives de l'escala situada al sondeig 100. Vist des del nord-oest		
14	100	106 107 108 109 110 111 105
Vista general de les restes constructives de l'escala situada al sondeig 100. Vist des del nord-oest		
15	100	108
Detall de les empremtes de l'encofrat del mur UE: 108. Vist des del sud-oest.		
16	100	108 109
Detall de les restes dels graons UE: 109 del mur UE: 108. Vist des del nord.		
17	100	107
Detall de les empremtes de l'encofrat del mur UE: 107. Vist des del nord-oest.		
18	100	107
Detall de les empremtes de l'encofrat del mur UE: 107. Vist des del sud-oest.		
19	100	106
Detall de les empremtes de l'encofrat del mur UE: 106. Vist des del nord-oest.		

Num.	Sector	UE
20	100	
Vista general del procés de neteja i documentació de les estructures localitzades al sondeig 100. Vist des del nord.		
21	200	
Vista general del sondeig 200. Vist des del nord-oest.		
22	200	
Vista general del sondeig 200. Vist des del nord-oest.		
23	200	
Vista general del sondeig 200. Vist des del nord-oest.		
24	200	205
Detall del sondeig 200 i de l'estructura UE: 205. Vist des del nord-oest.		
25	200	205
Detall del sondeig 200 i de l'estructura UE: 205. Vist des del nord-oest.		
26	200	205
Detall del sondeig 200 i de l'estructura UE: 205. Vist des del nord-oest.		
27	200	205 207
Vista general del sondeig 200. Vist des del sud-est.		
28	200	205
Detall del sondeig 200 i de l'estructura UE: 205. Vist des del sud-oest.		
29	300	305
Vista general del sondeig 300. Vist des del nord-est.		
30	300	305
Vista general del sondeig 300. Vist des del nord-est.		
31	300	301 302 303 304 305
Vista general del sondeig 300. Vist des del nord-est.		
32	300	305
Vista general del sondeig 300. Vist des del nord-est.		
33	100	
Vista general del cobriment de les estructures del sondeig 100. Vist des del nord.		
34	100	
Vista general del cobriment de les estructures del sondeig 100. Vist des del nord-est.		
35	100	
Vista general del cobriment de les estructures del sondeig 100. Vist des del nord.		
36	200	
Vista general del cobriment de les estructures del sondeig 200. Vist des del nord-oest.		
37	200	
Vista general del cobriment de les estructures del sondeig 200. Vist des del nord-oest.		
38	300	
Vista general del cobriment del sondeig 300. Vist des del nord.		

Num.	Sector	UE
39	300	
Vista general del cobriment del sondeig 300. Vist des del nord.		